

KARLO XII.

Ajduković, Marko

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:833563>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

KARLO XII

MARKO AJDUKOVIĆ

Split, 2024

Odsjek: Odsjek za povijest

Studij: Povijest

Predmet: Europska i svjetska povijest ranog novog vijeka

KARLO XII

Student:

Marko Ajduković

Mentor:

prof. dr. sc. Josip Vrandečić

Split, rujan 2024

SADRŽAJ

1. Sažetak.....	1
2. Uvod.....	3
3. Rani Život.....	4
4. Švedska Vojska.....	7
4.1 Novačenje.....	7
4.2 Službenici.....	10
4.3 Organizacija.....	11
4.4 Raspoređivanje.....	12
5. Veliki Sjeverni Rat.....	15
5.1 Početak Rata.....	15
5.2 Prelazak Rijeke Dvine i Rat Sa Augustom.....	21
5.3 Pohod na Rusiju.....	28
5.4 Bijeg u Turskoj.....	31
5.5 Završne Bitke.....	32
5.6 Posljedice Nakon Smrti.....	33
6. Zaključak.....	34
7. Literatura.....	36
8. Internetski izvori.....	36

1. SAŽETAK

Karlo XII (rođen 17. lipnja 1682. – umro 30. studenog 1718.) bio je švedski kralj, sin Karla XI i Ulrike Eleonore od Danske. Njegov rani život bio izložen učenjima i čitanjem razne literature sve dok njegova majka nije umrla 1693. Nakon smrti svoje majke često je putovao sa svojim ocem na službenim putovanjima. Nakon što je njegov otac umro u travnju 1697. plemstvo i ostali službenici su u studenom iste godine proglasili 15 – og godišnjeg Karla punoljetnim. Dok su ga njegovi učitelji i namjesnici pažljivo pripremali za zadaću kralja, Karlo je često pokazivao svoju tvrdoglavost i privrženost standardima koje je prihvatio iz vjerskog i moralnog života svoje obitelji svojih namjesnika. Kao adolescent je vodio svoj osobni program za jačanje tjelesne građe, te je mnogo jahao i bio sklon uzimanju rizika. Dok su trajali pregovori za brak između Karla i kćeri Kristijana V u pozadini su se odvijali pregovori za savez između Danske, Saske i Rusije. Napadom na Švedsku u proljeće 1700. započeo je Veliki sjeverni rat. Spuštanjem na Zeland u kolovozu izbacio je Dansku iz rata, a pobjedom kod Narve protjerao je Ruse iz švedskih transbaltičkih pokrajina. Prelaskom rijeke zapadne Dvine 1701. raspršio je trupe Augusta II. U rujnu 1706. invazijom na Poljsku Augustu je bio prisiljen prihvatiti Stanislawa Leszczyinskia za kralja Poljske. Jesen 1707. Karlo napada Rusiju., te osvaja Holowczyinu u srpnju 1708. Zbog rane koju je zadobio u stopalo nije osobno mogao voditi vojsku kod Poltave 8. srpnja 1709. Tada doživljava težak poraz i bio je prisiljen bježati u Tursku. Boravi u Turskoj sve do 1714. nakon što ga je sultan protjerao nazad u Švedsku. Nakon što se vratio u Švedsku Karlo priprema svoj pohod na Norvešku u jesen 1718. kod utvrde Fredrikshalda gdje biva smrtno pogođen u glavu.

Ključne riječi: Veliki sjeverni rat, bijeg u Turskoj, Pohod na Norvešku

SUMMARY

Charles XII (born 17th June 1682. – died 30th November 1718.) was a swedish king, son of Charles XI and Ulrik Eleonora of Denmark. His early life was filled with learning and reading until his mother died in 1693. After his mothers death he traveled with his father on his official trips. When his father died in April 1697. the royals and other officials declared 15 year old Charles an adult in November. While his teachers and officials were carefully preparing him for the tasks for a king, Charles often showed his stubbornness and loyalty to standards of religious and moral life from his family and officials. As an adult he had his own program to strenghten his body and that included a lot of riding and taking risks. While the agreements of marriage between Charles and the daughter of Christian V were being held, in the background Denmark, Saxony and Russia were discussing an alliance. Attack on Sweden in spring 1700. marked the begining of the Great Northern War. Coming down on Zealand he beat the Danish in August and with the victory at Narva he banished the Russian from the transbaltic provinces. Crossing the west of the river Dvina he defeated the soldiers of August II. In September 1706. the invasion of Poland made August accept Stanislaw Leszczyinski as the king of Poland. Autumn 1707. Charles attacks Russia and conquers Holowczyin in July 1708. Because of the wound on his foot he wasn't able to lead his men on Poltava 8th July 1709. After his lost he flees to Turkey. He stayed there till 1714. after the sultan banished him

back to Sweden. When he came back to Sweden he was preparing to attack Norway, in Autumn 1718. he died at fort Fredrikshald by being shot in the head.

Key words: Great Northern War, Fleeing to Turkey, March on Norway

2. UVOD

U ovom radu obradit ćemo Karla XII. Govoriti ćemo o njegovom ranom životu, kako se njegov život odvijao prije nego što je postao kralj. Spomenuti ćemo njegovu reformu za vojsku te njegovi početni uspjesi u Velikom sjevernom ratu. Osvrnut ćemo se kako je Karlo izgubio u bitci kod Poltave te njegov boravak u Turskoj. Govoriti ćemo o tome što se događalo u Turskoj i razlog zašto je bio protjeran. Za kraj ćemo govoriti o njegovom obrambenom ratu sve do pohoda na Norvešku gdje biva ubijen tokom opsade.

3. RANI ŽIVOT

Princ Karlo bio je drugo dijete i najstariji sin Karla XI i Ulrike Eleonore od Danske.¹ Prvu knjigu koju su mu dali da čita bila je od Samuela Puffendorfa, kako bih bio upoznat sa svojim i susjednim državama. Zatim je naučio njemački, te je pričao tečno kao da je njegov materinji jezik. Sa 7 godina jahao je konja. Iako je bio nježan u ranom djetinjstvu bio je nesavladivo tvrdoglav; jedini način na koji mu se mogla udovoljiti njegova čast – bilo je da čini bilo što u ime časti. Bio je nesklon latinskom, ali kada su mu rekli da kraljevi Danke i Poljske razumiju jezik, naučio je brzo i do kraja svoga života zapamtio je dovoljno da može govoriti. Pokušavalo ga se natjerati da nauči francuski, ali bio je strogo protiv toga čak i sa francuskim ambasadorima koji nisu znali drugi jezik. Čim je stekao neko znanje latinskog natjerali su ga da prevede Kvinta Kurcija; svidjela mu se knjiga zbog predmeta, a ne stila. Jednoga dana zabavljajući se u kraljevskoj sobi tako što je gledao geografske mape, jedan od gradova u Mađarskoj koji su Turci osvojili, a druga je Riga, glavni grad Livonije. Na dnu mape mađarskoga grada stajao je citat iz knjige o Jobu, „Bog mi je dao, i bog mi je oduzeo; blagoslovljeno bilo ime Gospodnje“. Pročitao je te riječi, uzeo je olovku i napisao ispod mape od Rige, „Bog vas je dao meni, i vrag vas neće oduzeti od mene“.²

Njegovo rano djetinjstvo bilo je sretno i sigurno, ali uski obiteljski krug prekinut je majčinom smrću 1693. godine. Glavna utjeha Karla XI bilo je blisko druženje s njegovim nasljednikom, i od tog je vremena princ Karlo pratio svog oca na putovanjima i na sve vrste službenih prigoda. Nakon očeve smrti u travnju 1697., morao je preuzeti teret apsolutnog kraljevanja – bio je prvi i jedini švedski kralj rođen u apsolutizmu – kada je imao jedva 15 godina.³ Svome petnaestogodišnjem sinu ostavio je kraljevstvo sigurnom kod kuće i poštovanom izvana. Njegovi podanici su bili siromašni, ali hrabri i vjerni; riznica u dobrom redu i vodili su je sposobni ministri. Švedski zakon određuje kraljevu dob na 15 godina; ali Karlo XI, koji prakticira apsolutnu moć u svim dijelovima, odgađa to za svoga sina, oporukom dok ne navrši 18. Tom oporukom favorizira ambicije svoje majke, Edwige Eleonore od Holsteina, udovica Karla X. Bila je nominirana od strane Karla XI zaštitnicom svoga unuka i vezana sa vijećem šestorice, regenticom kraljevstva. Bila je stara, ali njene ambicije, veće od njezine snage i sposobnosti, nadala se da će uživati dugo u autoritetu tijekom maloljetnosti svoga unuka. Držala ga je podalje od javnog djelovanja što je dalje mogla; mladi princ je provodio svoje vrijeme u lovu ili nadgledajući svoju vojsku.⁴ Ponekad je trenirao skupa sa njima. Ove težnje izgledale su kao prirodni ishodi mladosti i ništa u njegovom vladanju nije upozoravalo regente. Polaskana sa sobom da rasipanjem svojim vježbama nije bio u mogućnosti da se prijavi i to joj je dalo priliku dužim regentstvom.

Jednog studenog dana, te godine kada je njegov otac umro, nakon što je nadgledao nekoliko odreda u društvu državnog kancelara Pipera, stajao je duboko u mislima. „Mogu li uzeti slobodu,“ upitavši ga, „što to moje Veličanstvo razmišlja tako ozbiljno?“. „Ja smatram“ odgovorio mu je princ, „da se osjećam dostojno voditi te fine momke i da nije moja

¹ <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII#ref1284>

² Voltaire (1908), *Voltaire's History of Charles XII, King of Sweden*, J.M. Dent & Sons, London, str 19

³ <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII#ref1284>

⁴ Isto, str 20

volja da oni ili ja bi trebali dobivati naše naredbe od žene“. Piper je u tom trenutku uzeo priliku da ostvari njegov uspjeh i shvatio je da njegov utjecaj nije dovoljno jak kako bi lišio kraljicu od regentstva i proglasiti kralja punoljetnim, te je predložio svoju namjeru grofu Axelu Sparreu, ambicioznom i nadobudnom čovjeku, kraljevo samopouzdanje. Sparre je bio lakovjeran, bacio se na posao i radio marljivo za Piperov interes. Kancelari regentstva su bili povučeni u taj plan i požurivali su kako bi se plan ostvario. Krenuli su kako bi predložili to kraljici, koja nije to očekivala. Sveopće države su se okupile, kancelari regentstva su izložili predmet pred njima i jednoglasno su odlučili za to. Požurili su sa predmetom i neka samo Karlo izrazi želju za vladanjem i u iduća tri dana države su predale vladu njemu. Moć i utjecaj kraljice brzo je nestala. Kralj je bio okrunjen 24. prosinca. Došao je u Stockholm na konju, potkovan sa srebrom, sa žezlom u ruci i usred cijeloga naroda – naroda koji je bio naklonjen i pun velikih očekivanja za mladoga princa. Pravo posvećenja i krunidbe kralja pripalo je biskupu iz Uppsale. Nakon što je pomazao kralja, držao je krunu i bio je spreman staviti je na njegovu glavu, kada je Karlo uzeo krunu iz njegovih ruku i sa ponosnim pogledom prema Prelatu, okrunio samog sebe.⁵ Narod je taj čin pozdravio pljeskom. Čim je Karlo postao gospodar, uzeo je kancelara Pipera i dao mu je vodstvo nad poslovima, tako da je postao premijer u svemu samo ne u imenu. Par dana kasnije proglasio ga je grofom, titula razlikovanja u Švedskoj, a ne kao u Francuskoj prazna titula koja se davala voljom.

Prvo razdoblje kraljeve vladavine nije ostavila ljudima dobar dojam o njemu; izgledalo je kao da je bio nestrpljiv sa svojom vladavinom, a ne zaslužan. Nije se bavio nikakvim opasnim strastima i jedina osobita stvar o njemu bili su mladenački napadaji bijesa i staložena tvrdoglavost. Izgledao je ponosno i nesposoban primijeniti sebe. Čak i ambasadori na njegovom dvoru smatrali su ga drugorazrednim genijem i tako su ga opisivali svojim gospodarima. Švedski narod također je imao isto mišljenje; nitko nije razumio njegov lik; on sam nije toga bio svjestan, dok oluje sa Sjevera nisu mu dali priliku za svojim skrivenim talentom kako bi se prikazao. Tri moćna princa, uzimajući prednost nad njegovom ekstremnom mladošću, kovali su planove da ga unište. Prvi je bio Ferdinand IV, kralj Danske, njegov rođak August, izbornik Saske i kralj Poljske i treći najopasniji od svih Petar Veliki, ruski car. Najstarija sestra Karla XII – og udala se za kneza Holsteina, mladog princa velike hrabrosti i ljubaznosti. Knez potlačen od strane danskog kralja, dolazi u Stockholm sa svojom suprugom, kako bih se postavio pod kraljevom zaštitom i pitao za pomoć, ne samo kao šogor, ali i kao kralja ljudi koja hrani mržnja prema Dancima.⁶ Fridrik August, izbornik Saske kojem niti elokventnost i planovi opata od Polignaca, niti velike kvalifikacije princa od Contija, njegov protivnik za prijestolje nisu bili u mogućnosti lišiti ga kao izbornika za kralja Poljske, bio je poznat kao princ sa samopouzdanjem i viteškim idealima nego za njegovu nevjerojatnu fizičku snagu. Pola glasova je kupio od poljskog plemstva i drugu polovicu uzeo je na silu sa saskom vojskom. Smatrao je boljim imati stajaću vojsku kako bi se osnažio na prijestolju, ali želio je izliku da ih zadrži u Poljskoj. Planirao ih je poslati protiv švedskog kralja. Livonija koja je bila najljepša i najplodnija provincija na Sjeveru pripadala je nekada vitezovima Teutonskog reda. Rusi, Poljaci i Šveđani odavno osporavaju njihovu tvrdnju. Švedska je imala u posjedu skoro 100 godina. Kralj Karlo XI nije poštedio Livonce. Oduzeo je njihove

⁵ Isto, str 21

⁶ Isto, str 22

privilegije i dio posjeda. Patkul bio je poslan od strane plemstva Livonije da dostavi njihov pritužbu kralju. Njegov govor gospodaru bio je pun poštovanja, ali moćan i pun grube elokventnosti začet od nesreće i hrabrosti.⁷ Ali Karlo XI, koji je znao kada ne smije dopustiti da bijes upravlja njim, potapšao je nježno Patkula po ramenu i rekao, „Progovorio si za svoju državu kao hrabar čovjek; častim te zbog toga. Nastavi“. Ali par dana kasnije proglasio je Patkula krivim zbog vele izdaje i osudio na smrt. Patkul, koji se skrivao, pobjegao je u Poljsku i nosio svoj bijes. Nakon nekog vremena prihvaćen je na dvor kralja Augusta. Karlo XI je umro, ali njegova presuda nad Patkulom nije osporen i bio je još više bijesan. Nahuškao je poljskog kralja govoreći kako je Livonija lagana za osvojiti; narod je očajan i željan da se riješi švedskog jarma; kralj je bio jedina i nesposoban da se obrani. Ovi prijedlozi bili su dobro usvojeni od strane princa koji je dugo želio takvo osvajanje. Pripreme za iznenadnu invaziju na Švedsku bili su u tijeku.⁸ Petra Veliki želio je luku na istočnoj strani Baltika kako bi ostvario svoje planove. Bila mu je potrebna Ingrija, koja se nalazila sjevero – istoku Livonije. Šveđani su je posjedovali i morao ju je oduzeti od njih. Njegovi predci su imali pravo na Ingriju, Estoniju i Livoniju; činilo se kao pravo vrijeme da oživi to pravo, koje ne samo da datiraju unazad 100 godina, ali su isto tako osporene sa ugovorima. Potpisao je sa kraljem Poljske da će oduzeti švedske posjede koje se nalaze između finskog zaljeva, Baltika, Poljske i Rusije.⁹

⁷ Isto, str 23

⁸ Isto, str 24

⁹ Isto, str 30

4. ŠVEDSKA VOJSKA

Kada je Karlo XII postao kralj 1697. godine naslijedio je i vojsku od 65 000 ljudi. S obzirom na ograničene resurse Švedske, veličina njene vojske bila je impresivna, ali ipak taman dovoljna da parira dvjema najvećim vojskama švedskih neprijatelja u prethodnom sukobu (Skanski rat 1675. – 1679.). Vječni neprijatelj Švedske, Dansko – Norveška, imala je vojsku od 36 000 ljudi. A oportunistička država Brandenburg – Pruska, koja je željela švedske njemačke posjede, imala je vojsku više od 22 000 ljudi. Dodajte tome ogromnu rusku vojsku, koja je, iako je bila ograničene kvalitete, mogla izvesti vojsku od 120 000 ljudi za Azovsku kampanju protiv Turaka 1695. Nadalje, postojalo je nekoliko njemačkih država s nerazmjerno velikim vojskama i apetitima za teritorijalno širenje. Najistaknutije izborno tijelo Saske s rastućom vojskom koja je dosegla 18 000 ljudi kada je, na veliko iznenađenje Švedske, započelo Veliki sjeverni rat napadom na Rigu 1700. godine, a Danska i Rusija su slijedile ubrzo nakon toga.¹⁰

4.1 NOVAČENJE

Veliki sjeverni rat i ograničeni resursi Švedske značili su da se švedska vojska morala osloniti na mnogo različitih metoda podizanja pukovnija. Glavna je razlika između provincijskih pukovnija i unovačenih (*värvade*) pukovnija. Potonja kategorija sastojala se od pukovnija koje su unovačili njihovi pukovnici na način sličan većini drugih vojski. To su bili vojnici koji su za određeni iznos novca dobrovoljno služili vojsku na određeno vrijeme. Oko 25 000 ljudi iz vojske koju je Karlo XII naslijedio bili su uvršteni vojnici. Preostali 40 000 muškaraca pripadalo je prethodnoj kategoriji koja je bila raznolikija. Ali sve pješačke pukovnije mogle bi pratiti svoje podrijetlo do sustava novačenja koji je uspostavio Gustav Adolf II 1620 – ih, a koji se naziva „stariji *indelningsverk*“ za razliku od „mlađeg *indelningsverka*“ koji je stvorio otac Karla XII, Karlo XI Skanski rat.

Provincijske konjaničke pukovnije regrutirale su administrativne jedinice zvane „*rusthåll*“. Zadužen za svaki *rusthåll* bio je „*rusthållare*“ koji je u zamjenu za smanjenje poreza vojsci opskrbljivao konjanika i konja. *Rusthållare* je inače bio bogati seljak, ali u središnjoj Švedskoj bilo je i mnogo slučajeva plemića koji su bili *rusthållare* i ti su pojedinci mogli biti zaduženi za više od jednog *rusthållara*. Ovaj sustav novačenja za konjicu korišten je i u starijem i u mlađem *indelningsverku*. Uvedena su neka ograničenja za *rusthållare* u provincijama koje su bile osvojene od Danske i Norveške 1645. i 1658. Kruna je smatrala tamošnje lokalno stanovništvo (osobito Skania) previše nepouzdanim za vojnu službu pa je *rusthållare* bio prisiljen regrutirati samo prave „Šveđane“. Međutim, Karlo XII uklonio je posljednje od tih ograničenja na početku svoje vladavine.

Stariji *indelningsverk* stvorio je stalne pokrajinske pukovnije (obično po jednu za svaki administrativni okrug) koje će činiti okosnicu švedske vojske tijekom svih njezinih

¹⁰ <https://www.tacitus.nu/gnw/armies/sweden/organisation.htm>

ratova koji dolaze. Novačenje pješačkih pukovnija u osnovi je slijedilo postupak kao i obično oporezivanje, što je značilo da je novačenje moralo odobriti parlament, a omjer vojnih obveznika morao je poštivati privilegije različitih skupina u društvu. Tako, na primjer, ako je jedan od deset svakog vojno sposobnog muškarca trebao biti regrutiran, seljaci koji su radili na zemlji u vlasništvu plemstva ili Crkve morali su osigurati samo polovicu tog omjera (jedan prema dvadeset). A oni plemićki seljaci koji su živjeli manje od deset kilometara od plemićkog posjeda (tj. Unutar „slobodarske milje“) bili su svi zajedno oslobođeni od vojne obveze. Daljnja izuzeća ili smanjenja također su dana radnicima koji su bili ključni za gospodarstvo, poput rudarske industrije. Međutim, kad je rat izbio, potreba za većim brojem vojnika značila je da su svi morali nositi svoju težinu te su podignute privremene provincijske pukovnije. Točne metode mogle su varirati od svakog rata, ali u Velikom sjevernom ratu takozvani „Estate Dragoons“ (*ståndsdragoner* na švedskom, ali također se naziva i „Priest Dragoons“) podignuti su iz posjeda plemstva i Crkve. A rudarski distrikti opskrbljivali su vojsku s „Brdskim bojnama“ (*bergsbataljoner*), ubrzo spojenim u „Brdsku pukovniciju“. U tom kontekstu možemo spomenuti i pukovnije „Adelsfane“ koje su bile stalne konjaničke postrojbe koje se podizalo plemstvo u zamjenu za svoje privilegije.

Stalne pokrajinske pukovnije također su mogle ojačati dodatnom novačkom obvezom koja bi povećala omjer sposobnih ljudi koji idu u vojsku. Ova dodatna novačenja bila su, međutim, nepopularna i drugačija metoda novačenja stalnih pukovnija uvedena je već kada je uspostavljen stariji *Indelningsverk*. U pokrajini Dalarna seljaci su odbacili novačenje i sklopili sporazum sa krunom 1621. godine da će umjesto novačenja stalno unovačiti i držati 1400 vojnika. Kako je to funkcioniralo u praksi bilo je da je provincija bila podijeljena na 1400 stalnih „rotara“ („rote“ u jednini) od kojih je svaki bio odgovoran za održavanje jednog vojnika. Veličine rote temeljila se na tome koliko su plaćali poreza, a ne na veličini stanovništva. Ovaj model su kasnije usvojile i druge pokrajine kao što su Jämtland i Västerbotten. Nakon Skanskog rata *Indelningsverk* je reformiran tako da su sve pokrajinske pješačke pukovnije trebale biti novačene od strane seljaka, a ne regrutacijom, čime je stvoren „Mlađi *Indelningsverk*“.

Reforma *Indelningsverk* – a ipak nije bila završena kada je započeo Veliki sjeverni rat. Österbottenska pukovnicija koja je obuhvaćala sjevernu polovicu Finske, gdje su seljaci odbacili novi model, nastavit će s novačenjem do 1733. Pokrajina Skania je toliko propatila u Skanskom ratu da je plan da se tamo unovače dvije pješačke pukovnije odgođen. Tako je tijekom Velikog sjevernog rata pokrajina umjesto toga bila podvrgnuta ponovljenom novačenju. U početku su te novačke obveze korištene za nadoknadu gubitaka drugih privremenih pukovnija, ali od 1711. korištene su za stvaranje vlastitih pukovnija.

S krunskog gledišta prednost Mlađeg *Indelningsverka* bila je u tome što je pružao pouzdan izvor radne snage. Stariji sustav patio je od dezerterstva (s ročnicima koji su bježali u šumu umjesto da se javljaju svojoj pukovniciji), što je značilo da kruna nikada nije znala koliko će ročnika zapravo stići u vojsku. S novim sustavom posao seljaka posjednika zemlje bio je pronaći voljne regrute i platiti im onoliko koliko im je potrebno da se prijave, jer ako u tome ne uspiju, sami bi bili prisiljeni pridružiti se vojsci.

Loša strana novog sustava bila je ta što je broj vojnika koje su seljaci bili dužni dati bio fiksna i nije se mogao, prema potpisanim ugovorima, povećati u hitnim slučajevima. Međutim, to se pokazalo malim učinkom kada je 1700. izbio rat jer je kruna tražila i seljaci su joj dali dodatne novake.

Način na koji su seljaci osiguravali dodatne regrute bio je stvaranje takozvanih „*männing*“ pukovnija. Svi postojeći *rotari* bili su grupirani u troje kako bi regrutirali dodatnog vojnika koji su zvali „*tremänningar*“ (= tri čovjeka [-ings]). Oni su zatim korišteni za stvaranje novih pukovnija kojima je obećano da će ostati i braniti domovinu dok su stalne pukovnije poslane u inozemstvo. Ista stvar je učinjena s *Rusthållom* koji je davao novake za konjaničke pukovnije. Obećanje o održavanju svih tih režima u domovini ipak nije održano. Finske tročlane pukovnije otpremljene su baltičke provincije već 1700. godine, a mnoge švedske tročlane pukovnije uslijedile su sljedeće godine. Finska se osjećala toliko izloženim odsutnošću trupa da su podigli takozvane dvostruke pukovnije. Ako je stalna pukovnija imala jačinu od 1000 ljudi, dvostruka pukovnija sastojala bi se od 667 ljudi (zajedno s 333 čovjeka podignutih u pukovnije od 3 čovjeka, ovo je zapravo udvostručilo novačenje iz tog pukovnijskog okruga). U samoj Švedskoj poduzete mjere nisu bile drastične, ali je i tamo podignut drugi val *männing* – pukovnija. One provincije koje su vidjele svoje 3 – *männing* pukovnije otpremljene u inozemstvo morale su regrutirati 5 – *männing* pukovniju (*rotari* su bili grupirani u grupe od pet od kojih je svaka podizala novog vojnika). One provincije u kojima su 3 – *männing* pukovnije ostale kod kuće morale su podići veći omjer vojnika pa su stvorile 4 – *männing* pukovnije.

Männing pukovnije bile su, osim u Finskoj, jednokratno novačenje. *Rotari* u užoj Švedskoj stoga nisu morali nadoknaditi gubitke kao što su to učinili u stalnim pukovnijama. Tako je i ove pukovnije za ljudstvo bilo dovoljno, korišteni su ročnici iz Skanije kao i regrutiranje dobrovoljaca. Spajanjem se smanjivao i broj pukovnija, pa je sve u svemu njihov provincijski karakter postupno izdubljen. Posljednje *männing* pukovnije koje su bile poslane u inozemstvo izgubljene su u ruskoj kampanji 1707. – 1709., a nakon Poltave novi valovi *männing* pukovnija bit će stvoreni na isti način kao i na početku rata.

Indelningsverk je također imao *rotar* i *rusthåll* koji su opskrbljivali mornaricu mornarima. U nastojanju da poveća brojnost vojske Karlo XII ih je 1717. transformirao u sedam pješaćkih pukovnija. Međutim, one su raspuštene nakon kraljeve smrti, a ljudi su vraćeni u mornaricu.

Sve ove pokrajinske postrojbe bile su regrutirane u užoj Švedskoj i Finskoj, ali postojale su potencijalne zalihe ljudstva i u baltičkim i njemačkim pokrajinama. Tradicionalno su pukovnije regrutirane s ovih područja bile unovačene, ali tijekom Velikog sjevernog rata Švedska je pokušala stvoriti pokrajinske pukovnije kroz novačenje, takozvane pukovnije nacionalne milicije („*lantmilis*“) U baltičkim pokrajinama Estoniji i Livoniji to je zapravo bilo još revolucionarnije jer je to značilo novačenje velikih razmjera među seljacima koji govore estonski i latvijski, nešto što prije nije učinjeno zbog jezičnih poteškoća. Za razliku od finskog plemstva koje je govorilo i švedski i finski, baltičko plemstvo obični je govorilo samo njemački i pukovnije baltičke nacionalne milicije nisu imale sreće jer rat nije dobro prošao na

livanjskom kazalištu, a preostale pukovnije su uništene 1710. kada je Rusija osvojila baltičke pokrajine. Te je godine u njemačkim pokrajinama stvorena narodna milicija. Ali ove su bile manje kvalitetne, očito nisu bile izdane uniforme, a također su kratkog vijeka.

Dok su i pokrajinske i vojničke pukovnije općenito bile unovačene unutar granica švedskog kraljevstva, bilo je i nekih izrazitih stranih elemenata. Najistaknutiji od njih bili su Valaci koji su unovačeni u Poljskoj i služili su kao laka konjica u ulozi sličnoj kasnijim husarima. Oni su nastavili služiti švedskoj vojsci sve do norveške kampanje 1718.

Uspjesi protiv Saske u ranom dijelu rata također su doveli do zarobljavanja velikog broja ratnih zarobljenika koji su zatim unovačeni i korišteni za podizanjem „saksonskih“ jedinica. Najživopisnija od tih jedinica bila je bataljun francuskih grenadira koji su prethodno zarobili saveznici u bitci kod Blenheim i potom dali Saksoncima koji su ih izgubili od Šveđana u bitci kod Fraudstadta 1706. Ove Francuze su zatim ponovno zauzeli Saksonci iste godine u bitci kod Kalisza, ali su ih opet predali Šveđanima kao uvjet mirovnog sporazuma u Altranštädu. Osim kratke stanke kada su bili grupirani u borbi s mađarskim pobunjenicima protiv Austrijanaca, zatim su služili švedskom kralju kao konjski grenadiri do pada Rügena 1715., nakon čega su preostali vojnici pronašli novi dom u pruskoj vojsci.

U švedskoj vojsci služio je i švicarski bataljun, s istom pretpovijesću kao i francuski. Ostali strani elementi bile su četiri pukovnije Holstein – Gottorp u švedskoj službi 1714. – 1715., iako je ovo vojvodstvo imalo vrlo jake veze sa Švedskom i njegov je vojvoda bio vjerojatni nasljednik Karla XII. Švedski kralj također je bio vojvoda od Pfalz-Zweibrückena u blizini francuske granice i tamo je 1712. osnovao pukovniju kako bi pomogao u obrani ugroženih njemačkih posjeda Švedske.¹¹

4.2 SLUŽBENICI

Za razliku od svojih danskih i ruskih protivnika, švedski časnički zbor bio je gotovo isključivo domaćeg podrijetla. Udio plemića u časničkom zboru također je bio relativno malen. Na početku rata 58% časnika bili su plemići (u užoj Švedskoj), a do 1719. taj je broj pao na 34% kao rezultat teških gubitaka i znatno proširenog časničkog zbora. Plemstvo stoga nije bilo uvjet da postane časnik, iako je vojna karijera bila dobar način da se postane plemić. Oni koji su dosegli čin bojnika bili su više – manje automatski uzdignuti u plemstvo. Međutim, bilo je potrebno imati dobro obiteljsko podrijetlo, a oni časnici koji nisu bili plemići ni članovi časničke obitelji bili su u većini slučajeva sinovi svećenika.

Osim dobrog obiteljskog podrijetla, jedini uvjet da postanete časnik bio je provesti nekoliko mjeseci kako biste odradili takozvani „prolaz čina“. To je bio način da ambiciozni časnik nauči svoj zanat tako što će početi služiti kao vojnik, a zatim postupno služiti u svim ostalim činovima dok ne postane časnik. Taj je zahtjev uveo Karlo XI i nisu svi dobro prihvatili. Budući da general Adam Ludwig Lewenhaupt na primjer bio je grof i smatrao da mu je ispod časti služiti kao obični vojnik pa je umjesto toga svoju vojnu karijeru započeo služeći caru Svetog rimskog carstva.

¹¹ Isto

Časnici stalnih provincijskih pukovnija (također zvanih pukovnija „indelta“) isticali su se načinom na koji su bili plaćeni. Umjesto da primaju plaće u gotovini, dobili su *indelning* (= raspodjelu) koja se sastojala od imanja i prava na porezne prihode od susjednih farmi (otuda naziv *indelningsverk* što znači „ured za dodjelu“). To je trebalo točno odgovarati novčanim plaćama uvrštenih pukovnija, ali ovaj sustav nikada nije prilagođen nakon što je organiziran 1680 – ih i 1690 – ih. To je imalo povoljan rezultat da časnici „indelte“ nisu bili pogođeni inflacijom koja je tijekom 18. stoljeća ispraznila novčane plaće časnika u vojnim pukovnijama. Indelacija je međutim bila povezana sa svakim pojedinačnim činom u pukovnji tako da je svaki časnik kad bi bio promaknut morao promijeniti svoju *indelaciju*, a njihova točna vrijednost ovisila je o tome koliko su se prethodnici dobro brinuli o njima. To je vjerojatni uzrok oblika korupcije zvanog „sporazum“ koji je prvenstveno poznat iz razdoblja nakon Velikog sjevernog rata, ali se vjeruje da je nastao u pukovnijama „indelta“ već tijekom 17. stoljeća. Sporazum je bio velika svota novca koju je časnik morao platiti svom prethodniku kako bi dobio promaknuće. Ovo je izvorno moglo biti motivirano kao način da časnik dobije naknadu za poboljšanja koja je učinio na *indelningu*, ali sredinom 18. stoljeća ova se praksa, unatoč čestim zabranama od strane vlade, proširila na sve vojne pukovnije, a sporazumi su tada bili tako golemi da su predstavljali nekoliko godina prihoda, zapravo prepreka manje imućnim osobama da postanu časnici.¹²

4.3 ORGANIZACIJA

Velike razlike u novačenju u švedskoj vojsci također su značile velike razlike u organizaciji. Ali standardna snaga švedske pješačke pukovnije bila je 1200 ljudi podijeljenih u osam četa od 150 ljudi. U borbi su ovi bili grupirani u dva bataljuna od po 600 ljudi. Osim toga, svaka satnija je u miru imala pet dočasnika (*fältväbel*, *narednik*, *rustmästare*, *furir* i *förare*) i tri časnika (kapetan, poručnik i zastavnik). Svaku pukovniju predvodili su pukovnik, dopukovnik i bojnik koji su također bili zapovjednici satnija (dakle bi pukovnija od osam satnija imala samo pet satnika). Nakon izbijanja rata broj časnika i dočasnika privremeno je udvostručen u većini pukovnija.

Najveća pukovnija bila je garda koja je na kraju dosegla brojnost od 2592 čovjeka podijeljena u 24 satnije od po 108 ljudi. Imala je četiri bataljuna od kojih je jedan bio grenadirski bataljun. Najveća provincijska pukovnija bila je pukovnija Närke-Värmland s 1674 čovjeka u deset satnija različite veličine. Mnoge provincijske pukovnije u Finskoj i sjevernoj Švedskoj imale su samo oko 1000 ljudi (ali još uvijek osam satnija).

Jedna trećina pješaštva u terenskim vojskama bila je opremljena šiljama, što je bilo oružje koje su Šveđani dobro koristili u svojim agresivnim taktikama na bojnom polju. Druge dvije trećine bile su naoružane mušketama i bajunetama, a neki od njih bili su i grenadiri. U pokrajinskim pukovnijama grenadiri su bili raspoređeni među redovnim četama, dok su regrutnim pukovnijama imali svoje čete. Garnizonske jedinice uglavnom nisu imale štuke, a

¹² Isto

nakon bitke za Poltavu pojavio se trend zamjene štuka s mušketama i u poljskim pukovnijama, iako se tome jako protivio odsutni kralj.

Uobičajeni sastav konjičke pukovnije bio je 1000 ljudi podijeljenih u osam četa od po 125 ljudi. Taktička postrojba bila je eskadrila koju su na početku rata možda činile dvije satnije, ali je kasnije bila identična sa satnijom. Svaka satnija imala je četiri dočasnika (jednu četvrtinu i tri kaplara, koji su za razliku od pješaštva imali dočasnički čin) i tri časnika (kao i u pješaštvu), a baš kao i u pješaštvu ti su brojevi u većini pukovnija početkom rata.

Iako su tehnički konjičko pješaštvo, Dragoni su, uz samo jednu iznimku (Jämtland), korišteni kao konjica. Njihova glavna razlika je što su koštali manje i jahali su konje manje kvalitete. Zbog ograničenih resursa Švedske većina konjičkih pukovnija koje su podignute kada je švedska vojska proširena u Velikom sjevernom ratu bile su dragunske pukovnije. Ispravne konjaničke pukovnije bile su, s izuzetkom *männing* pukovnije, gotovo isključivo pukovnije koje su postojale prije rata.

Najveća dragunska pukovnija bila je doživotna dragunska pukovnija koja je podignuta u užoj Švedskoj 1700. i na kraju je imala 1500 ljudi (također jedina nova pukovnija iz te regije tijekom rata). Najmanja postrojba zmajeva vjerojatno su bili Gotlandovi svećenički draguni, koji su bili malena jedinica od samo 50 ljudi. Nikada nisu napustili otok Gotland u Baltičkom moru, koji im je služio kao jedina obrambena sila. Najveća konjanička pukovnija bila je *Livregementet* s 1505 ljudi u dvanaest četa. Ovo je bila provincijska pukovnija unovačena u nekoliko pokrajina u središnjoj Švedskoj. Najmanja pokrajinska konjička jedinica bila je Jämtlandska konjička satnija. Najlegendarnija konjička postrojba bio je Drabantski korpus koji je 1700. godine posato zasebna časnička postrojba. Kao službena tjelesna garda Karla XII borio se u svim njegovim bitkama sa velikom razlikom. Njegova službena snaga bila je 200 ljudi iako su gubici i promaknuća u druge pukovnije otežavali održavanje te veličine.¹³

4.4 RASPOREĐIVANJE

Kada je Karlo XI završio reorganizaciju švedske vojske, ona je imala, kao što je ranije navedeno, snagu od 65 000 ljudi. Uvrštene pukovnije korištene su kao garnizonske trupe u tvrđavama, dok su provincijske pukovnije bile raspršene u svojim pukovnijskim oblastima. Ovi provincijski vojnici su zapravo bili vojnici na pola radnog vremena koji su u većinu vremena provodili na svojim imanjima radeći kao farmeri na zemlji koje su im dodijelili seljaci prema *Indelnigsverket*.

Pokrajinske postrojbe sastojale su se u samoj Švedskoj od 15 pješačkih pukovnija (uključujući dragunsku pukovniju Jämtland), 7 konjaničkih pukovnija, jedne konjičke satnije i jednog dragonskog eskadrona. Sve u svemu 18 000 pješaka i 8000 konjanika. U Finskoj je bilo sedam pješačkih pukovnija (7000 ljudi), tri konjičke pukovnije (3000 ljudi) i dragunski eskadron (313 ljudi). Zajedno sa švedskom *Adelsfanom* od 600 ljudi (koja je unovačena i u Švedskoj i u Finskoj) ukupna snaga provincijskih pukovnija bila je 37 000 ljudi (ne računajući časnike i dočasnike).

¹³ Isto

Uvrštene pukovnije mogu se podijeliti u tri geografske skupine, Švedsku, Njemačku i Baltik. Baltičke pukovnije brojale su 6500 ljudi raspoređenih u četiri pješačke pukovnije, jednu konjaničku pukovniju i tri manje postrojbe Adelfana. Njemačke posjede branilo je ok 10 000 ljudi (sedam pješačkih pukovnja, dvije konjičke pukovnije i dvije manje adelfanske postrojbe). U samoj Švedskoj bilo je 5200 unovačenih vojnika u četiri pješačke pukovnije, među kojima je bila tadašnja garda od 1900 ljudi smještena u Stockholmu, dok su ostali garnizoni u tvrđavama na zapadnoj obali od Malmöa do Göteborga. U ovu kategoriju treba dodati i topništvo koje je bilo organizirano kao pukovnja od 1888 ljudi, iako je bilo raspršeno na 42 različite lokacije. Sve u svemu oko 23 600 vojnih vojnika (opet ne računajući časnike i dočasnike).

Sve uvrštene pješačke pukovnije, s iznimkom garde, nastavit će služiti kao garnizonske jedinice tijekom Velikog sjevernog rata budući da će terenske vojske prvenstveno biti sastavljene od provincijskih pukovnja.

Razmještaj u mirnodopsko vrijeme temeljilo se na strahu od rata protiv Danske, a upravo u iščekivanju toga švedska je vojska povećala svoju veličinu već prije izbivanja rata formiranjem njemačke dragunske pukovnije u Bremenu 1699. Nadalje, pet provincijskih pješačkih pukovnja i jedna konjička pukovnja premještena je iz uže Švedske u njemačke posjede. Garnizon livanjskog grada Rige također je ojačan jednom finskom pukovnijom i dijelovima druge dvije finske pukovnije. Međutim, obrana baltičkih provincija bila je slabo zanemarena i nakon što su Sasi napali Rigu, preostale finske pukovnije također su prebačene na Baltik.

Kad je izbio rat, vojska je proširena novoustrojenim provincijskim pukovnijama. Samo *männing* pukovnije predstavljale su preko 21 000 ljudi, a pridružilo im se 2000 svećeničkih dragona i dva planinska bojna. Većina tih novih jedinica bila je raspoređena za obranu istočnih granica Švedske od ruskih napada.

Ali baltičke su pokrajine morale više pridonijeti vlastitoj obrani pa je korištenjem vojne obveze u baltičkim pokrajinama uspostavljena nacionalna milicija. U Estoniji su podignute četiri pješačke pukovnije ove vrste. U Livoniji je organizacija bila drugačija jer je generalni guverner bio skeptičan prema kvaliteti regrutiranih Latvijaca i Estonskih seljaka. Podigao je 13 neovisnih bataljuna milicije od oko 300 ljudi svaki, misleći da će im manja veličina olakšati upravljanje. Na otoku Ösel podignut je bataljun milicije od 500 ljudi, čime je ukupna snaga pješaštva milicije porasla na oko 7000 ljudi. Četiri neovisna dragunska eskadrona također su podignuta na provincijski način, ali oni su imali ukupnu snagu od nešto manje od 1000 ljudi. Vojna obveza međutim nije bila dovoljna. Čak ni za pukovnije milicije u koje su, kako je rat odmicao, dodavani vojnici. U Estoniji, Ingriji i Livoniji novačenjem 1700. godine unovačeno je dodatnih 6600 ljudi (11 pukovnja i bataljuna). Uslijedile bi dodatne uvrštene jedinice koje bi ukupno dovele 4 dragunske eskadrona (oko 2000 ljudi) i 11 pješačkih pukovnja i bataljuna (oko 8000 ljudi). Gubici su međutim otežali postizanje predviđenih brojeva i do kraja 1710. sve su baltičke pukovnije bile uništene osim njemačke dragunske pukovnije.

Nadalje, glavna vojska u Poljskoj pojačana je sve većim brojem dragunskih pukovnija (jedanaest 1707.). Osim doživotnih draguna regrutiranih u Švedskoj i ranije spomenutih francuskih konjičkih grenadira, oni su regrutirani od etničkih Nijemaca. Samo je jedna nova pješačka pukovnija bila unovačena za poljsko pozorište prije 1706. i korištena je za garnizon grada Elbingena. Ostale unovačene pješačke postrojbe koje su nastale nakon bitke kod Fraustadta nastale su regrutiranjem ratnih zarobljenika. Oni su bili kratkog vijeka i nikad nije bilo više od pet jedinica različite veličine u isto vrijeme. Nakon 1711. preostala je samo jedna pukovnija (smještena u užoj Švedskoj). One njemačke pukovnije koje su ostale u Poljskoj i izbjegle katastrofu u Ukrajini povukle su se u švedske njemačke posjede gdje su njih i pukovnije koje su već bile tamo na kraju doživjele istu sudbinu kao i baltičke pukovnije. Nakon pada posljednje njemačke tvrđave 1716. preostala je samo jedna njemačka dragunska pukovnija, a upravo je bila stvorena od preživjelih iz devet različitih pukovnija (od kojih su dvije prethodne osnovane u Osmanskom Carstvu od preživjelih iz Poltavske kampanje).¹⁴

¹⁴ Isto

5. VELIKI SJEVERNI RAT

5.5 POČETAK RATA

Bili su informirani o rezoluciji koja garantira mir kod Altene. Njome je odlučeno da ako kralj Danske naredi svojim vojnicima da uđu u teritorij kneza holštajnog, smatrali bi to kršenjem mira i proglasili bi ga neprijateljem. Ove prijetnje nisu imale nikakvog utjecaja te je danski kralj opozvao svoje ministre iz Hamburga i naredio svojim vojnicima da uđu u knezov teritorij. Ovo je bio znak za rat i sve nade da se rat izbjegne su nestale.¹⁵ Najveću pažnju koju je privuklo kralja Švedske bio je potez Augusta kralja Poljske. Njegov plan bio je iznenaditi Rigu, glavni grad Livonije.¹⁶ Švedski kralj bio je zaokupljen lovom na medvjede u Kongsbergu kada je čuo vijest o saskoj vojsci u Livoniji. Nije bio uzdrman već je rekao smiješeći se knezu Guiscardu, francuskom ambasadoru „Uskoro ćemo ih obvezati da se vrate odakle su i došli“.¹⁷ Barun Otto Welling, general konjice i guverner Narve dobio je naredbe da svi vojnici u Livoniji i Finskoj da marširaju. Formirala se vojska od 10 000 ljudi koja se trebala suprotstaviti Saksoncima. Kralj Danske saznajući za Flemmingov pohod i znajući da se ruski car priprema za pohod, počeo je pričati u visokom tonu. Odbio je sve prijedloge od posrednika i dao je zakone knezu u čijem teritoriju je naredio Karlu Rudolfu knezu Wittemberga, njegov glavni načelnik da uđe sa 16 000 ljudi i nakon toga opravdava svoju odluku proglasivši sebe gospodarem ravne zemlje zaplijenivši sav imetak i prihode kralja i tražeći velike doprinose za kneževine Schleswig i Holstein.¹⁸

Kralj Švedske skupa sa knezom iz Holsteina su krenuli iz Stockholma prema Karlsonu kako bi se opremila mornarica. Senatorima je ostavio da upravljaju poslovima i osnovao je Vijeće Obrane koji se morao brinuti o miliciji tokom njegovom izostanka. Sa sobom je poveo 2 senatora, grofa Pipera i grofa Polusa. Kralj Švedske nakon svog boravka u Karlsonu kreće prema Malmou, gdje se trebao sastati sa vojskom od 12 000 ljudi. Iz Malma kralj je krenuo prema Goteburgu skupa sa knezom iz Holsteina kako bi se pridružio svojim saveznicima kako bi protjerali neprijatelje sa njegovih posjeda.¹⁹ Prije nego što su prešli Elbu, poslali su kralju Danske prijedloge za mir koje je sve odbio. Vojska je krenula prema Rheinbachu, knezov dvorac koji je imao 1 500 danskih draguna koji su trebali spriječiti prelazak, ali su bili poraženi od strane 2 švedskih bataljuna.²⁰ General Dopp se pridružio saveznicima blizu Pinneberga i vojska je brojala 14 000 ljudi. Knez witemberški odustao je od opsade nakon 6 tjedana i odlučio je krenuti na saveznike. Pošto se krvava bitka spremala, saveznici su odlučili pokušati ponovno sa mirovnim sporazumom. Izbornik Hannovera želio je da rat što prije završi. Izbornik Brandenburga, koji je imao isto mišljenje ponudio se kao posrednik tokom mirovnih pregovora. Knez iz Holsteina želio je izravni napad na neprijatelja i to obećanje je dobio od saveznika. Saveznička vojska krenula je prema Oldeslou kako bi pratili Dance. U isto vrijeme generalni bojnik Dompere se odvojio sa 700 konjanika na strani Segeberga kako bi naplatio doprinose. Susreli su se sa 300 danskih konjanika pod

¹⁵ M. Gustav Adlerfeld (1740), *The Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 1, J. and P. Knaptan, London*, str 37

¹⁶ Isto, str 38

¹⁷ Isto, str 40

¹⁸ Isto, str 41

¹⁹ Isto, str 45

²⁰ Isto, str 46

zapovjedništvom generalnog bojnika Labatta koji ih je napao, svrgnuo i uzeo 712 zatvorenika.²¹ Švedski kralj vratio se iz Goteborga u Karlson kako bi naredio svojoj mornarici da se pripreme isploviti u lipnju. Krenuo je sa dvije postrojbe iz Upplanda i Kalmara i idućeg dana flota je isplovila iz luke. Flota je imala 38 ratnika, ne računajući fregate, 5 razarača i brod bomba.

Plovili su 16 – og u mjesecu jer im vjetar nije dopuštao ranije. Kralj je bio na brodu sa grofom Piperom, grofom Guiscardom i generalnim pukovnikom Rhensbild. Kada je kralj došao krenuo je cestom iz Malmoa. Dočuo je dolazak enleske i nizozemske flote, sastojao se od 30 brodova i bili su pod zapovjedništvom Rooka i Almonda koji su čekali naredbe kralja. Poslao je grofa de Wreed kako bi ih pozdravio i želio da krenu prema Helsingborgu.²² Danska flota koje je bila usidrena u uvali Cronenberg, smatrali su da nisu sigurni zbog Engleske i Nizozemske čija je flota bila usidrena u prolazu Rendela, između otoka Amak i Saltburn. Danci su sakrili sve oznake svoje flote kako bi sigurno prošli pored neprijateljske flote. Tu su se pripremili za bitku i postavili su nekoliko topova na otocima čekajući Šveđane. Kralj ne znajući koji potez da povuče šalje pismo admiralu Taubu i doadmiralu Sparreu u Malmo kako bi ih pitao za mišljenje i da zna u kojem smjeru flota treba ići kako bi se pridružili saveznicima.

Izrazio je želju da se napadnu Danci, ali zbog geografske prednosti smatralo se prerizičnim za napad, te se otkrio novi prolaz nazvan Flint – renan. Grof Weeblemeister, veliki admiral smatrao je prolazom preopasnim za njihove brodove, no unatoč savjetu flota je isplovila 4. srpnja. Ova flota imala je 40 brodova, ne računajući velike brodove koji su se vratili u Karlson. Kralj je poslao Tauba i Sparrea savezničkim admiralima koji su došli do otoka Ween, između Helsinborga i Landskrona kako bi ih obavijestili što se dogodilo. Vratili su se sa viješću kako danski kralj želi prekid vatre na 6 dana, a kralj je to odbio.²³ U to vrijeme 4 sasse postrojbe krenuli su iz Holsteina da se pridruže Dancima: grof d’Ablefeld, koji ga je danski kralj proglasio grofom kneževine Schleswig, krenuo je prema njima kako bi se pridružio njegovoj vojsci. Dok su pustošili kneževinu Zell, taj isti knez poslao je vojsku na njih pod zapovjedništvom generalnog bojnika Goor koji ih je obvezao da se vrate odakle su i došli. Nisu bili ni dobrodošli u teritorij Brunswicka gdje ih je milicija protjerala do te mjere da su se morali izdvojiti i ostaviti svoje kovčege i njihov generalni bojnik Neitseb i mnogi ostali oficiri uhićeni.

Švedska flota se pridružila Engleskoj i Nizozemskoj 7. srpnja, skupa su bili usidreni 2 dana i isplovili su 10 – og kako bi tražili Dance. Usidrili su se i čekali su savezničku flotu na cesti prema Kopenhagenu. Danski admiral je zahtijevao od engleskog oficira da se izjasne kao prijateljem ili neprijateljem. Odgovor koji je dobio od admirala Rooka bio je, „saznati ćete uskoro“ i 4 bombe su letjele na dansku flotu.²⁴ Danci su iste večeri uzvratili paljbu sa 16 minobacača. Vatra koja se pojavila u Kopenhagenu i brodovima brzo se gasila, iako se paljba nastavila nekoliko dana. Ovakav način rata nije odgovarao kralju te je poslao pismo

²¹Isto, str 47

²²Isto, str 49

²³Isto, str 50

²⁴Isto, str 51

gospodinu Leyonclu, švedskom ambasadoru u Kopenhagenu. Saznao je da je ne moguće napasti neprijatelja sa bilo kakvom prednošću, ova vijest promijenila je kraljevu rezoluciju i odlučio je spustiti se u Zeland i kako bi spriječio danskog kralja da se oporavi, zatvorio je prolaz sa mnogo brodova koji su bili na Baltiku. Dok se Karlo pripremao za iskrcavanje, kralj August skupio je vojsku od 15 000 ljudi da pokori Livoniju.²⁵ Karlo je natjerao 12 000 ljudi da marširaju prema Landskronu i on je držao poziciju na Malmo. U isto vrijeme svoju pješadiju je poslao na male brodove. Pošto je prolaz bio nizak, naredio je da ga štite sa postrojbom pod zapovjedništvom admirala Anckerstierna. Čim je postigao sve potrebne pripreme naredio je grofu Stuartu, da sa svojim brodom izvidi gdje je najbolje za iskrcati se. Ubrzo se vratio i oko 4 sata popodne usidrili su se kod Humblebaeka, mjesto između Kopenhagena i Helsingborga. 71 malih lađa gdje se nalazilo 254 grenadira su bili na čelu, između svake lađe bila je mala puna frizijskih konja. Pratili su ih 34 lađe puna lopata i alata.²⁶ Zatim 44 malih brodova pratilo ih je sa 500 ljudi kako bi im pružili potporu. Oni su bili praćeni sa ostatkom flote. Kralj je bio sa desne strane sa grofom Wachtmesiter veliki admiral, barun Knut Posse generalni bojnik, barun Stuart, grof Charles Wrangle poručnik Trabanta, komornik Hord i još nekoliko osoba na važnim pozicijama. General Rhenscbild zapovijedao je na lijevo: imao je princa od Palatinata Stegeborg, grof Arwid Hord, kapetan - poručnik Trabanta i generalni bojovnik Otto Wrangle, pukovnik Trabanta. 10 ratnika puna pješadije štitila je napad koji je trebao ovako teći.

Bataljun garde pod zapovjedništvom poručnika – pukovnika Palmquista bili su na desnom krilu da napadnu vjetrenjaču koja se nalazila na povišenom položaju. Drugi bataljun garde pod zapovjedništvom bojovnika Hamersa uzeli su lijevo krilo i napali su neprijateljski rov koji se nalazio na boku. Treći bataljun garde pod zapovjedništvom kapetana Ebreuseina trebali su biti blizu prve garde kako bi im dali potporu u napadu na vjetrenjaču i nakon toga osvojiti kuću koja se nalazila na uzvišenom položaju. A bataljun falsburške postrojbe pod zapovjedništvom poručnika – pukovnika Buchwalda se pridružila drugom bataljunu na lijevom krilu.²⁷

Kralj je prvi skočio u more, a njegovi vojnici su ga pratili. Nakon toga su Danci izašli iz svojih rovova i krenuli na Šveđane, nakon kratke borbe Danci su se povukli sa svojih položaja, a na mjestu njihovih rovova Šveđani su zauzeli pozicije. Kralj je također naredio postrojbama iz Upplanda, pod zapovjedništvom grofa Lowena i Kalmara pod zapovjedništvom pukovnika Diurkloa da se iskrcaju tokom akcije. Nakon što je bilo završeno, svi vojnici su gradili rovove dok nije konjica došla. Danci su se povukli pod topove Kopenhagena i napustili su ravnu zemlju koja je bila izložena engleskim i nizozemskim mornarima koji su počeli je uništavati.²⁸ Šveđani nisu izgubili mnogo ljudi. Grof Stuart bio je ranjen u preponu i bio obvezan da ponovno prijeđe more.

Sljedećeg dana kralj je naredio konjici i ostatku pješadije iz Skanije da marširaju, doveo je artiljeriju kako bi pucali na Kopenhagen. Švedski kamp dobio je sve što im je bilo

²⁵Isto, str 52

²⁶Isto, str 55

²⁷Isto, str 57

²⁸Isto, str 58

potrebno za vojsku; stanovnici Zelanda doveli su namirnice iz svih dijelova i prodavali su ih vojnicima. Oni iz Helsingboga željeli su istu slobodu, kralj im je to odobrio uz uvjet da plate određeni doprinos. U isto vrijeme šalje pisma stanovnicima Zelanda obećavajući im zaštitu. Dan nakon slanja tih pisama, gdje ih je uzeo pod njegovom zaštitom, danski kralj je zabranio svojim podanicima pod cijenom smrti za bilo kakvu trgovinu sa Šveđanima.²⁹ Te prijetnje nisu mnogo utjecale na ljude jer su znali da su Šveđani gospodari u svakom smislu i da su ih mogli natjerati da im donesu što god požele.

Švedska vojska je tada prešla more i brojila je 12 000 ljudi na kopnu. Dok su se skupljali, Admiral Rook je došao u kraljev kamp na početku kolovoza kako bi čestitao kralju. Novost o kraljevoj ekspediciji u potpunosti je promijenila odnose u Holsteinu. Danski ministri koji su dosada radili probleme željeli su započeti pregovore sa knezom na nagovor kralja. Željeli su prekid vatre u Zelandu. Posrednici su odmah poslali glasnika švedskom kralju, uvjeravajući ga da će danski kralj udovoljiti knezu u svemu. Kralju se ova vijest nije dojmila jer je smatrao da ovim pregovorima, danski kralj želi dobiti na vremenu da dobije još veću prednost nad uvjetima, krenuo je sa svojom vojskom iz Humblebecka prema Rungstedu, koji se nalazio sjeverno od Kopenhagena, bio je spreman napasti grad čim njegova artiljerija dođe.³⁰

U međuvremenu potpisan je mir u Travendalu u korist kneza iz Holsteina. 12 konferencija održano je zbog te svrhe u kojem je sporazum u Alteni ispoštovan u svim točkama: osigurali su neovisnost njegovih posjeda, slobodu gradnje utvrda i da drži određeni dio pješadije. Karlo koji nije znao za taj mir je radio pripreme za opsadu Kopenhagena. Brodovi su blokirali izlaz na more i bio je blizu grada kada je dobio vijest o miru. Ovu vijest dobio je 11. kolovoza od strane danskog kapetana koji je došao u kraljev kamp sa švedskim zastavnikom i nekoliko ratnih zarobljenika koji su Danci držali. Grof Reventlow, danski generalni bojovnik došao je istog dana: bio je poslan od strane svoga kralja da zamoli švedskog kralja na prestanak neprijateljstva, da ne napreduju dalje u kraljevstvo i da se obnovi drevno prijateljstvo između 2 dvora. Istog dana poslanici de Blohm i Dahldorf su došli švedskom kralju od strane kneza iz Holsteina. Kralj je velikodušno primio grofa Reventlowa i pozvao ga na večeru. Mir je bio uspostavljen i vojske posrednika su se vratili svojim državama.³¹

Dok su pregovori o miru trajali, ruski car se pripremao za napad na Ingriju.³² Kako bi bolje zavarao švedski dvor i pobio sve njezine sumnje, car je poslao kralju Karlu ambasadora pod imenom Andrej Jakobowitz Chiskow koji je došao u Zeland 29 – og i predao pismo kojim je uvjeravao kralja o neuvjetovanom prijateljstvu. Kralj je primio vijest velikodušno. Ali ubrzo su se stvari drukčije odvijale. Čim je carska vojska bila spremna poslao ih je prema Ingriji. Car je napao Narvu sa 80 000 ljudi.³³ Švedski kralj koji se vraćao iz Kristianstada do Karlshagena, gdje se većina vojske trebala vratiti za Livoniju, još nije čuo za carev napad.

²⁹Isto, str 59

³⁰Isto, str 60

³¹Isto, str 61

³²Isto, str 62

³³Isto, str 63

Brodovi su bili spremni isploviti kada je dobio vijest o opsadi Narve.³⁴ Bio je iznenađen kada je čuo vijest o napadu. Rusi su zahtijevali od guvernera da se preda, prijeteci da će silovito napasti grad. Kada je barun Horn odbio prijedlog, Rusi su digli rovove prije dvorca Ivanograd i prije grada. Takva je bila situacija kada je švedski kralj krenuo iz Karlshagena skupa sa knezom iz Holsteina. Grofovi Piper i Polus i veliki broj oficira pratilo je kralja. Vojska je stigla 20. studenog u Lagenu koja je bila udaljena milju i pol od Narve. Imali su 5 000 pješaka i 3 000 konjica, a većina vojske je bila bolesna i iscrpljena. Kralj je naredio napad kako neprijatelj ne bi imao vremena da postavi obranu.³⁵

Car je imao utvrđeni kamp koji se protezao od mlina na Portei rijeci koja je išla kroz Narvu do Foole na drugoj strani grada na istoj rijeci. Nakon što je kralj izvidio gdje je najslabija točka neprijateljskog rova, odlučio se na dva napada. General Welling zapovijedao je desnim krilom koji je trebao ući sa strane Rathshoffa. Napad je vođen od strane generalnog bojovnika Possa na sljedeći način: poručnik Rhenschild na čelu sa 50 grenadira iz garde pokrenuo je napad. Pratio ga je bataljun grenadira iz postrojbe gardi pod zapovjedništvom grofa Sperlinga uz potporu 3 bataljuna gardi; središnja pod zapovjedništvom Palmquista, desna pod zapovjedništvom bojovnika Nummersa i lijeva pod zapovjedništvom kapetana Ebrenstena. Za njima su marširali kapetani garde, Karlo Poss na desno i kapetan Sparr na lijevo.³⁶ Imali su potporu od strane pukovnika Knorringa na čelu helsingerskog bataljuna na desno i na lijevo pod zapovjedništvom kapetana Kazimira Wrangela na čelu bataljuna iz Varmlanda. Pukovnik Tisenbausen pratio je sa finskim bataljunom na desno, bojovnik Wulff na sredini sa helsingerskim bataljunom i kapetan Kurck sa varmladskim bataljunom na lijevo. Sva konjica na desnom krilu pod zapovjedništvom generalnog poručnika Wachtmeistera su dobili naredbu da pruže potporu pješadiji. Lijevo krilo kojim je zapovijedao generalni poručnik Rhenschild napao je stranu Wepsckyle. Oformljena su dva napada; prvi koji je bio poredan u 2 reda bio je upućen na desnu stranu pod generalnim bojovnikom Meidelom. Prvi red je bio pod zapovjedništvom poručnika – pukovnika Roosa koji je vodio varmlandski bataljun. Slijedio ga je kapetan Fock sa drugim bataljunom iz iste postrojbe, bojovnikom Von Feilitz varmlandskim bataljunom i kapetanom Bass koji je zatvorio ovi red sa finskim bataljunom. Drugi red na lijevoj strani imao je poručnik – pukovnik Gryndela na čelu 3 finskih bataljuna; prvi pod zapovjedništvom pukovnika Melina, drugi pod poručnikom – pukovnikom Lodeom i treći pod bojovnikom Bergom. 2 reda na desnoj strani napali su rov sa neprijateljem koji je imao topove koji su zapovijedali zemlju i linije u rovu. Drugi napad na lijevoj strani bio je pod zapovjedništvom grofa Stenbocka, , a pukovnik pod potporom finskog bataljuna pod zapovjedništvom poručnika – pukovnika Halsfebr.³⁷

Sam kralj je bio na ovom krilu sa Trabantima, polaskan što će se suprotstaviti caru, ali to jutro car je krenuo za Moskvu, a zapovjedništvo ostavio knezu de Crow. Karlo je imao sa sobom generalnog poručnika Rhenschild, grofa Arwid Horna, generalnog bojovnika i kapetana poručnika iz Trabanta i svu konjicu na lijevom krilu gdje je generalni bojovnik Ribbing zapovijedao rezervama. Gospodin Sioblad velemaistor artiljerije postavio je svoje

³⁴Isto, str 65

³⁵Isto, str 71

³⁶Isto, str 72

³⁷Isto, str 73

baterije na lijevo krilo koje je sadržavalo 21 komad, a bojovnik Appelmann na desnom krilu je imao 16 komada. Čim je kralj dao znak za napad, započeo je uz dvostruku paljbu topova, a riječi sa savezom gospodnjim je odjekivalo vojskom. Pješadija je krenula izravno na rovove. Bilo je 2 sata popodne kada je vedro nebo bilo zaogruto dubokim oblacima koja je rasula neprijatelja sa snijegom i tučom i uzrokovalo je malu vidljivost do te mjere da nisu mogli vidjeti Šveđane dok nisu bili ispod njihovih topova i skoro na rubu rova.³⁸

Napad na rov je bio poduzet sa takvom hrabrošću i praćena sa velikim uspjehom da se pješadija utvrdila i otvorila prolaz konjici u četvrtini sata. Lijevo krilo je ganjalo desnu stranu neprijateljskog rova prema rijeci. Dio vojske pokušao je bježati kako bi se spasili, ali je kralj to vidio i napao ih je na čelu sa Trabantima i dragunima na lijevom krilu i natjerao ih je da se vrate u rovove. Pješadija je nastavila proganjati neprijatelja. Nekolicina neprijatelja se uspjela spasiti, ali zbog oštećenja mosta nije uspjela izdržati svu težinu i most je propao i ubio velik broj ljudi. Ostali su zapeli između rijeke i Šveđana i morali su se braniti. Imali su na čelu velik broj generala, ali knez de Croy, general Allart i mnogi ostali su se predali kralju. Pronašli su neke kuće i vojarnje gdje su pronašli utočište i barikadirali se. Tu su se branili velikom hrabrošću i Šveđani ih nisu mogli natjerati da se predaju.³⁹

U međuvremenu desno krilo Šveđana imao je velike uspjehe kao i lijevo. Oni su natjerali neprijatelja u bijeg i pridružili su se lijevom krilu. Kada je noć došla zaustavljena je bila paljba i kralj je pripremao vojsku za sljedeći napad. Naredio je velemajestoru artiljerije Siobladu, generalnom bojovniku Meidelu i grofu Stenbocku da sa nešto vojske napadnu brijeg gdje je neprijatelj imao svoje baterije kako bi Šveđani prekinuli komunikaciju između 2 krila neprijateljska. Rusi osjećajući kako bi se napokon trebali predati iste večeri traže od kralja milost.⁴⁰ Karlo prihvativši njihov zahtjev, knez Jakob Feodorovič Dolgoruki, generalni povjerenik rata, general Affemon Mihalović Golowin i princ od Melita, velemajestor artiljerije došli su pred kraljem da se predaju. Kralj je to odobrio i sljedećeg dana u 4 ujutro neprijatelj je položio svoje oružje na pod i postali su ratni zarobljenici. Čim je general Weide, koji je zapovijedao neprijateljskim lijevim krilom saznao za predaju, u zoru je poslao pismo kralju. Kralj je odobrio da se vrate u svoju zemlju ukoliko odu bez oružja. Rusi su na to pristali i veličina vojske koja se vraća u svoju zemlju preko mosta trajala je sve do sljedećeg jutra.⁴¹ Šveđani su skupili veliki plijen uključujući 145 komada mjedenih topova, 28 minobacača, bubnjeve, 151 boju, 20 zastava, velik broj oružja, sve njihove šatore i velik broj namirnica. Rusi su izgubili 18 000 ljudi uključujući i one koji su se utopili u Narvi, a Šveđani nisu imali preko 2 000 ranjenih ili ubijenih.⁴² Čim je sve utihnulo kralj je postavio svoje vojnike u rovove, a bolesne i ranjene poslao je u Narvu gdje su ga ljudi dočekali sa oduševljenjem nakon što je grad pretrpio opsadu dugu 10 tjedana.⁴³

³⁸Isto, str 76

³⁹Isto, str 77

⁴⁰Isto, str 78

⁴¹Isto, str 79

⁴²Isto, str 80

⁴³Isto, str 81

5.2 PRELAZAK RIJEKE DVINE I RAT SA AUGUSTOM

21. veljače car kreće iz Moskve prema Biržaju u Litvi da se sastane sa poljskim kraljem. Nakon tri tjedna obnovili su savez i car je obećao poslati 20 000 ljudi i veliku svotu novca kako bi mogli nastaviti rat.⁴⁴ Tijekom travnja kralj je obilazio vojnike i bio je zadovoljan da su se oporavili od bolesti. U isto vrijeme kralj šalje glasnika u Švedsku da 12 000 ljudi krene kako bi mogao napasti Sase.⁴⁵ Čim je transport, koji se pripremao u Švedskoj, bio spreman sa nekoliko postrojbi konjice, pješaka i draguna isplovili su iz Stockholma i ostalih luka i stigli su sredinom svibnja u Reval. Kralj je bio zadovoljan sa dolaskom vidjevši da može otvoriti kampanju sa znatnom velikom vojskom. Nakon nekoliko dana odmora kralj im je poslao naredbu da se pridruže njemu kako bi uranio svoju kampanju. 22. svibnja artiljerija je prva koja je dignuta iz zimskog sna i sve postrojbe su bile ustrojene. Prema kraju mjeseca kralj se odmarao sa vojskom pola milja udaljena od Dorpta.⁴⁶

8. srpnja Švedska vojska je bila spremna prijeći rijeku. Ovu zaslugu je imao grof Dahlberg koji je bio iskusan general, sa kojim je kralj imao mnogo konferencija na temu Rige i često je dolazio iz Hodenpoisa. Radili su marljivo kod Rige na plutajuće mostove.⁴⁷ U 9 navečer sva pješadija je u tišini krenula prema rijeci na mjestu odlaska zvanom Fassenbolm i pod okriljem noći sa mnoštvo čamaca prešlo preko rijeke. Kralj je bio u malenom brodu na strani grenadira koji su trebali započeti napad. Bili su na sredini rijeke kada ih je neprijatelj uočio i poceti pucati po njima. Ovaj napad nije imao utjecaja jer su uzvratili paljbu iz topova.⁴⁸ Neprijateljska vojska bila je podijeljena u dvije linije, konjica na krilima, a pješadija na sredini. Bili su pod zapovjedništvom Feld - Maršala Steinau, princ Ferdinand iz Kurlandije i generalni - poručnik Patkul. Vojska se sastojala od 4 postrojbe konjica, sve kurasiri i 14 bataljuna sa milchbawskim dragunima. U njihovoj rezervi imali su 24 bataljuna Rusa, ali su se povukli nakon prvog saskog odboja. Kralj je naredio vojsci da se pozicionira suprotno odakle je neprijatelj bio povučen. Pješadija je izašla sa svih strana brodova i oformila jednu liniju na kopnu. Kralj se postavio sa Liewenom na čelu grenadira i maršira sa cijelom linijom direktno na neprijatelja. Trabanti pod generalnim . bojovnikom Hornom i 50 konjičke garde pod Spensom kako bi čuvali desno krilo. Sasi su napali pješadiju, ali su bili odbijeni prvom paljbom iz švedskih mušketa čim su bili dovoljno blizu. Sa druge strane nešto neprijateljske vojske Trabante i 50 konjica na desnom krilu koji su pretrpili paljbu i onda ih otjerali do njihove druge linije.⁴⁹

Kako je desno krilo bilo previše izloženo saska konjica ih je napala sa boka, a grenadiri su držali poziciju dok Trabanti nisu natjerali Sase da se povuku. Sasi su pokušali napasti desno krilo još jednom, ali je general Stuart sa fersenskim bataljunom i ostatkom konjice ih otjerao. Sasi vidjevši da ne mogu više pobjediti bježe u 2 smjera. Veliki dio pješadije bježi prema Cobrunu, a ostatak sa većinom konjice prema Dunamundu.⁵⁰ Karlo

⁴⁴Isto, str 89

⁴⁵Isto, str 93

⁴⁶Isto, str 94

⁴⁷Isto, str 98

⁴⁸Isto, str 100

⁴⁹Isto, str 101

⁵⁰Isto, str 103

nezadovoljan sa napadima od strane poljskog kralja da ga opet izbaci sa njegovog teritorija, tražio je kako bi se zaštitilo njegovog kraljevstvo bolje rješenje. Švedski kralj nije bio neuk, znao je da dokle god je August na tronu Poljske nikada neće biti sklopljen savez i uvijek će pokušati obnoviti rat. Ti razlozi natjerali su kralja da zbac Augusta sa trona i uvjeri republiku da postave princa koji će htjeti mir sa svojim susjedima. Poslao je 2 pisma iz Bauska u Varšavu, jedna republici, a druga kardinalu u kojem je naveo sve rane koje je kralj njemu nanio, te svu štetu koju je pretrpio. Ovim pismima želio je ukazati da je kralj August prekršio svoj zavjet i oduzeo Poljacima njihovu slobodu i da je u interesu republike da odaberu novog kralja što je prije moguće, koji neće dirati njihovu slobodu i očuvao bi mir sa svojim susjedima. Naposljetku kralj je obećao republici da će im pomoći i čuvati ih.⁵¹

11. kolovoza glasnik iz Bauska donosi pismo kralju navodeći kako su izaslanici iz Litve došli i žele vidjeti kralja. Vojska je stala jedan dan, a kralj se vraća u Mittau. Nakon što je kralj izvidio radove nad gradom i dvorcem, vratio se u kamp da bude na čelu svoje vojske. Vojska je krenula na Hoff - Zumberger. Kralj je razmišljao neko vrijeme bili se trebao sastati sa izaslanicima, dok vojska 14 - og nastavlja marš i ulogorila se kod Dobelna. Ovdje šef izaslanstva Podbereski napokon susreće kralja i hvali njegove uspjehe i obećaje da neće dirati granicu Litve i da će se smilovati na Kurlandiju. Kralj znajući da je to izaslanstvo dijela litavskog plemstva pod okriljem republike i kao glasnici nisu imali svu moć republike, dao im je odgovor za tu situaciju i izaslanstvo je otišlo.⁵² Iz Dobelna vojska kreće 17 - og prema Birsenu ili Bersenhoffu. Starost Potocki, sin velikog krunskog generala stiže iz Varšave sa odgovorom kardinala. Pismo koje je kralj primio bilo je puno hvale i poštovanja, ali na temu zbacivanja kralja Augusta Poljaci nikada nebi mogli pristati. U međuvremenu predložio je kralju urede u republici kako bi osigurao svome kralju siguran i jak mir sa svim mogućim pogodnostima. Ovi obećani uvjeti natjerali su kralja da ostane u Kurlandiji.⁵³

Karlova odgovornost u planiranju i izvođenju oružanih operacija stalno je rasla, tako da je od 1702. postao nadređen većini svojih časnika. Također od 1702. počeo je više sudjelovati u političkim odlukama, njegovi viši savjetnici su umrli ili umirovljeni zbog lošeg zdravlja.⁵⁴ Poljski ambasadori vidjevši kralja kako prelazi rijeku Memel šalju upit Augusta da im odobri mjesto gdje želi da se sastave sa švedskim kraljem. Kralj je od njih tražio da zadrže Karla dok ne uspostavi svoju vojsku u Poljskoj i da ne pristanu na bilo koji prijedlog koji bi mogao naštetiti njemu. U međuvremenu Karlo je želio čuti što žele ambasadori pa je dogovorio susret u Długowicz. Vojska je stigla 22 - og svibnja, a ambasadori su ih pratili, ali je kralj dočuo da svrha tog susreta je kako bi se kupilo vrijeme za Augusta, te je dao do znanja ambasadorima ako je samo to cilj susreta da ih uopće neće saslušati.⁵⁵ Ambasadori su tražili od kralja da potpiše mir, da ne ide dublje u Poljsku, da napusti Kurlandiju, da vrati topove i artiljeriju koju su uzeli kod Dunamunda i ostalih mjesta, da se plati odšteta uzrokovana ratom i doprinose pokupljeni u Kurlandiji, Samogitiji i Litvi i da imenuje komesare koji će pregovarati sa njima. Grof Piper im je odgovorio da će kralj izabrati komesare i kralj je

⁵¹Isto, str 110

⁵²Isto, str 111

⁵³Isto, str 112

⁵⁴ <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>

⁵⁵ M. Gustav Adlerfeld, *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 1*, str 152

imenovao grofa Pipera, gospodina Wachsbagera i sekretara Hermelina. Kada je kralj uvidio da pregovori ne dovode nikakvu konkluziju odlučio je krenuti direktno za Varšavu.⁵⁶

Kako je kralj želio vidjeti kardinala Primata, poslao je gospodina Watschlagera u Varšavu. Na početku je smatrao da to nije dobra ideja dok na poslijetku nije bolje promislio i stiže u Varšavu 30. - og svibnja i sljedećeg dana susreće kralja Augusta i on ga dovodi do kardinala. Ponudio je svoju brigu i urede kako bi doveli pregovore do te mjere u kojem bi se dopalo kralju Karlu. Kralj je bio iznenađen ovom promjenom u kardinala, kako je taj prelat učinio sebe najjačom figurom pred kraljom kada je bio u Kurlandiji i nagovarao da dođe u Varšavu.⁵⁷ Ovakav pristup probudio je sumnju u Karla da je kardinal bio dobro plaćen od strane Augusta. Naredio je grofu Piperu da posjeti kardinala. Kardinal ga je dobrodušno primio i razgovarali su 2 sata. Rezultat ove konferencije bilo je da će Poljaci pristati na bilo koji prijedlog koji bi švedski kralj predložio, ali nikada se nebi usudili zbaciti kralja. Ovaj rezultat nije obeshrabrila kralja da nastavi marš na neprijatelja i da ih se riješi borbom. Ali prije toga imao je još jedan razgovor sa kardinalom u dvoru Lubomirskia, ali kardinal je bio čvrst u svojoj odluci. Reкао je da razlog zašto ne želi pristati je da ako bi zbacili kralja nebi bilo mira u republici jer je izbornik Saske bio moćan princ.⁵⁸ Kardinal je dao nekoliko prijedloga kralju koji su odgovarali interesima Poljske i bili su daleko od kraljeva odobravanja i svi su bili odbijeni. Kralj prije nego što je napustio Varšavu, šalje pismo u Pomeraniji sa naredbom generalu barunu Nilsu Gyllenstiernu da odmah uđe u Poljsku sa vojskom od 12 000 ljudi koje je skupio blizu Stettina i da mu se pridruže.⁵⁹

9. srpnja u 6 ujutro kralj je skupio vojsku na čelu kampa u Klissowu i pripremio za borbu. Kralj je oformio vojsku u dvije linije, konjica na krilima, a pješadija na sredini.⁶⁰ Naredio je vojsci da pređe šumu u 9 ujutro i imali su proplanak koji se nalazio sa druge strane, kada su stigli naišli su na dvije neprijateljske postrojbe blizu šume na lijevo, ali su se povukli. Kralj August vidjevši samo lijevo krilo Šveđana smatrao je da nisu bili prijetnja, greška koja će ga kasnije koštati. Vojska je nastavila marš u 4 reda dužinom proplanka, a na kraju je opet bila šuma, kralj je naredio da svi zaokruže prema desnoj strani šume. Otkrili su neprijateljski kamp u podne. Kralj je naredio svojoj vojsci da sakriju zastave i boje kako bi prevarili neprijatelja misleći da je to veliki dio izvidnice.⁶¹ Kralj je naredio desnom krilu da zaokruži oko šume sa lijeve strane, dok je lijevo krilo pod zapovjedništvom kneza iz Holsteina krenuo naprid sa pješadijom. Sasi su se nalazili na vrlo povoljnom položaju, ali to nije obeshrabrilo Karla.⁶² Vidjevši da je nemoguće napasti neprijatelja direktno, Karlo je naredio svojim vojnicima da krenu lijevo kako bi osvojili uzvišeno područje. To je natjeralo neprijatelja da se makne od kampa i da krenu prema desno.⁶³

⁵⁶Isto, str 154

⁵⁷Isto, str 164

⁵⁸Isto, str 165

⁵⁹Isto, str 167

⁶⁰Isto, str 171

⁶¹Isto, str 174

⁶²Isto, str 175

⁶³Isto, str 176

Oko 2 sata popodne kralj je imao uzvišeno područje za sebe i odlučio je postaviti eskadrile sa pješadijom. Knez od Holsteina dobio je naredbu da započne napad, ali prije nego što je krenuo bio je ranjen u prsa. Bio je sklonjen sa bojišta u kuću gdje je par sati kasnije umro. To krilo je napalo Poljake sa takvom žestinom da nakon prve dvije obrane, treću nisu mogli odbiti i počeli su bježati. General Welling zapovijedao je lijevim krilom nakon što je knez umro, dok nije kralj došao i dao naredbu da se napadne neprijateljska konjica naprijed i sa boka, tjerajući konjicu u bijeg.⁶⁴ U međuvremenu je pješadija pod zapovjedništvom generalnog bojovnika Possa napala neprijateljsku pješadiju direktno tjerajući ih u bijeg nekoliko puta. Dok se sve ovo događalo na sredini i na lijevom krilu, lijeva strana neprijateljske vojske napali su desno krilo Karlove vojske na sredini i na bokovima.⁶⁵ Taj pokušaj je bio neuspješan, te se neprijateljska vojska povukla u selo Virbitza. Švedska vojska ih je zaokružila i odbila pokušaj probijanja. U međuvremenu saska konjica je pobjegla na uzvišeno područje i vidjevši neprijatelja pripremila se za borbu. Da nije bilo Trabanta saska konjica bi se probila i došla do pješadije, ali kako je sa svih strana imala jednak otpor konjica se raspala i pobjegla do kampa.⁶⁶ Kralj August vidio je da je ova bitka izgubljena i sa ostatkom svoje vojske krenuo je nazad u Krakow, dok su Poljaci boravili u Sandomiru. Nakon četvero satne bitke Karlo je opozvao vojnike koji su ganjali neprijatelja i u 6 sati navečer ušli su u neprijateljski kamp. Našli su 48 topova sa mnoštvo artiljerije i municije. Izgubili su 300 vojnika i 800 je bilo ranjenih. Neprijatelj je izgubio skoro 2 000 ljudi i 1700 ranjenih.⁶⁷

21. srpnja 1703. Karlo dobiva pismo od kardinala primata gdje republika traži mirovne pregovore. Tvrdili su da je republika imala novu zakletvu kojom se obvezuju kralju i da njihov kralj želi očuvati njihove zakone, slobode, imunitete i pregovore o miru i da sljedeće prijedloge šalje u ime republike:

1. Da članci iz Olive, isto tako i ostali pregovori koji su potpisani sa Kraljevima i Kraljevinom Švedskom bi trebali biti pregledani, obnovljeni i prihvaćeni sa novom uzajamnom zakletvom.
2. Da pomoćne postrojbe neće biti u kraljevini i u kneževini Litvi duže od duljine rata i da se više neće vratiti.
3. Poljski kralj ili njegov nasljednik će se pobrinuti da ne sklopi savez sa susjednim Prinčevima ili stranom Državom bez pristanka republike i da bilo koji savez sklopljen od strane Poljske će bit ne važeći.
4. Poljski kralj ili njegov nasljednik neće dovesti direktno ili indirektno, sami ili od strane drugih njihovu vojsku ili vojsku stranih velesila niti kopnom niti morem u Kraljevinu Švedsku i provincije pod njom i neće proglasiti rat ili bilo kakav sukob ili dopustiti vojnicima da prođu kroz Poljsku ili njezine granice.
5. Poljski kralj ili njegov nasljednik neće smjeti opremiti ili trenirati vojnike koji pripadaju neprijatelja Švedske

⁶⁴Isto, str 177

⁶⁵Isto, str 178

⁶⁶Isto, str 180

⁶⁷Isto, str 181

6. Poslovi će se voditi na način da nijedan Poljak neće smjeti provoditi bilo kakve poslove slične prirode bez znanja republike, a ako jedan i pokuša smatrat će se kršiteljem nagodbe i biti kažnjen.

7. I zadnje da ovi prijedlozi i oni koji će biti međusobno izmijenjeni od strane komesara kako bi pregledali, Posjedi Kraljevstva Poljske i Velike Kneževine Litve i savežničkih Provincija kako bi se uključile u slučaju bilo kakvog kršenja, da se ujedine protiv onoga ko ih krši i da pošalju vojsku da pomognu stranci koja je povrijeđena kako bi se očuvao mir i zakon za koju zauzvrat traže sigurnost.⁶⁸

Istog dana grof Piper piše pismo komesarima Poljske da će kralj prihvatiti njihove prijedloge, ali je odlučan da želi zbaciti Augusta sa prijestolja. Naposljetku komesari i grof Morstein učinili su sve što su mogli da se obnove pregovori i kroz strane ministre da se riješi problem, ali su pregovori propali jer Karlo je želio da se neprijatelj zbaci sa prijestolja.⁶⁹

22. prosinca Karlo stiže u Hielsberg, rezidencija biskupa iz Warmije i ostaje tu cijeli zimu. Jutro nakon njegovog dolaska predlaže Konfederaciji koja je bila sve više ogorčena svakog dana da princ Jakov Sobieski bude na čelu republike javnom deklaracijom. Kardinal je 30 - og sazvaio je sabor i kada je vidio da su svi članovi došli koji su htjeli ostvariti mir i pristati na sve zahtjeve kralja Švedske; znao je da nisu poduzeli sve mjere koje su potrebne da se zbaci Augusta sa prijestolja ili da zbog nekog razloga, na prvi pogled nisu inzistirali da se prijestolje proglasi praznim, iako su neki to predlagali.⁷⁰ Svrha sabora je bila da se uspostavi jak mir sa švedskim kraljem i kardinal je tražio kralja da pošalje svoje komesare kako bi započeli pregovori, poslao je baruna Arwida Horna sa Wachslagerom. Sabor je bio otvoren nekoliko dana i kardinal je odgovorio kralju govoreći kako se sabor ujediniio kako bi se ostvario mir, ali da ako bi se kralj umirovio on nebi napustio prijestolje.⁷¹ Nakon što je završio, Maršal Velike Poljske žalio se da je dio republike tretiran kao pobunjenici od strane Lublina i Sasa. 31 - og prosinca Maršal Konfederacije bio je Bronitz Starost iz Pisdriskia i Maršal Velike Poljske. Nekoliko dana kasnije generalni bojovnik Horn stigao je u Varšavu kako bi pregovarao o miru.⁷²

Kralj August je 6. siječnja 1704. poslao glasnika caru i od njega tražio 500 000 kruna i 16 000 novaka i car je to odobrio. Dok se to odvijalo Konfederacija je 6. veljače odlučila zbaciti Augusta sa prijestolja.⁷³ Karlo je odlučio predložiti Stanislasa Lesinskia, grof Palatinata Poznan, te je obećao da će štiti Poljsku, da će povući svoju vojsku i dati 500 000 kruna njegovoj vojsci. Da kada se Poljska pridruži Švedskoj da će ostaviti sve što osvoje Konfederaciji i na kraju da će osloboditi sve zatvorenike što su Šveđani držali.⁷⁴ 500 000 kruna nikada nije bila isplaćena vojsci jer je princ Lubomirski, koji je bio dio Konfederacije, promijenio je stranu nakon krunidbe i proglasio novu u korist Augusta. Stanislas je odlučio pristati i Karlo mu je isklesao put do prijestolja, bio je pozitivan da je on jedini izbor nakon

⁶⁸Isto, str 266

⁶⁹Isto, str 267

⁷⁰Isto, str 302

⁷¹Isto, str 303

⁷²Isto, str 304

⁷³Isto, str 306

⁷⁴Isto, str 314

što je princ Aleksandar Sobieski odbio.⁷⁵ Stanislas je bio okrunjen 2. srpnja i Karlo je odmah otvorio pregovore i održao svoju riječ.⁷⁶

28. Travnja Rusi su pokušali se smjestiti na ulazak u rijeku kod Narve, ali ih je teška paljba natjerala da se povuku. Oko podne 29-og Schnack se ukrcao sa brigantima na *Våduren* i naredio da krenu na neprijatelja. Briganti su se borili protiv artiljerije na kopnu, baterija od 4 teških topova. Briganti nisu mogli utihniti neprijateljsku bateriju i Schnack je naredio povlačenje. Horn je zamolio Schnacka da uzme resurse iz finskog zaljeva i da ih dovede u Narvu. Schnack znajući da Rusi drže istočnu stranu rijeke pod kontrolom daje prijedlog Hornu da se stupovi naprave sa zapadne strane brodova. Brodovi u tom zaljevu bili bi ispražnjeni, a resursi bi došli kopnom. Horn je na to pristao i stupovi su se gradili dano - noćno.⁷⁷

10/11 svibnja 700 ljudi is postrojbe pukovnika Rehbindera je došlo sa Schnackovim ili Wilhelmovim brodom i ušli su u grad. Prema informacijama od Grigorija i Bespalova bilo je teško dovesti ljude na kopno pod okriljem Apraksinovih vojnika. Branitelji Narve uskoro su bili teško pritisnuti. 12 - og ruska vojska počela je pustošiti oko grada i 14 - og snažna ruska vojska prošla je Ivanogorod. 21/22 svibnja i 26/27 svibnja ruska patrola odvela je stoku i konje iz okolice grada. 31. svibnja okupirali su planinu kod Rathshoffa blizu Ivanogoroda. Švedska postrojba bila je otjerana sa planine.⁷⁸

Sa noći 1 - og lipnja 1 400 ljudi pod pukovnikom von Marqvard i bojovnikom Funck poslani su na Ivanogorod. Funck je imao naredbe da ne maršira predaleko. Von Marqvard je krenuo sve do neprijateljskog kampa sa snažnom konjicom. Sljedećeg dana novi napad je bio organiziran prema Ivanogorodu sa 1 500 ljudi. Bili su pod vodstvom pukovnika Rehbindera i poručnika pukovnika Marqvarda. Konjica je vodila žestoku bitku, a pješadija se nije uključila. 8 - og lipnja nekoliko postrojbi ruskih pješaka i draguna krenula je do ceste koja vodi do Revala. Među Rusima su bili oni koji su nosili plave uniforme, a drugi su dobili plave jakete. Rusi su iscenirali borbu i učinili kako "Šveđani" gube. Horn je poslao pukovnika Marqvarda sa nešto oficira i vojnika da pomognu "saveznicima". Bili su napadnuti i prognani sve do grada. 10 je bilo ubijeno i 45 zarobljeno među kojima je bio i Marqvard. 17 - og sve kuće u predgrađu bile su uništene napadom od 800 ljudi od strane pukovnika Rehbindera. 18 - og uočeno je kako je ruska vojska dobila namirnice i municiju. 2 dana kasnije Rusi bacaju granate na švedske radnje, ali su učinili vrlo malo štete.⁷⁹ 25 - og dolazi pješadija i konjinca sa nekoliko vagona. 4 dana kasnije ogromna konjička postrojba je stigla. Rusi su počeli graditi rovove, a Šveđani su pokušali usporiti.⁸⁰

20/21 srpnja ruska artiljerije stiže do Narve. 30/31 srpnja ruska artiljerija otvara paljbu na grad. Istog dana vojska is Dorpta dolazi pomoći Rusima. Rusi su sada brojali 23 000

⁷⁵Isto, str 315

⁷⁶Isto, str 341

⁷⁷ Ulf Sundberg (2018), *Swedish defensive fortress warfare in the Great Northern War 1702 - 1710*, Abo Akademi University Press, Abo, str 203

⁷⁸Isto, str 206

⁷⁹Isto, str 211

⁸⁰Isto, str 212

pješaka i 18 000 konjica.⁸¹ 9/10 kolovoza ruska vojska probija kroz zidine, a Horn aktivira minu koja ih odbija. Bježeći prema starom gradu želio je uspostaviti novu obrambenu liniju. Ali na zidinama su bili Rusi koji su otvorili vatru nad njima. Horn je zaprijetio da ako ne prestanu pucati da će raznijeti grad. Nakon što su prestali Horn je tražio od ruskog oficira obećanje da Rusi neće nauditi ljudima niti opljačkati grad. Nakon što mu je to bilo obećano Horn se predao sa svojom vojskom i Narva je pala.⁸²

Kralj Stanislas slao je pisma Palatinatu da se sastanu i održe sabor u mjesto koji oni požele. Odabrali su grad Prozovice gdje se 900 ljudi sastalo početkom svibnja 1705. i jednoglasno su pristali odreći se Konfederacije Sandomir i pristupiti Varšavi i priznati Kralja Stanislasa za svoga kralja. U isto vrijeme zamolili su švedskog kralja da obnovi pregovore sa republikom koje su započele prošle godine. Kada je kralj odobrio njihov zahtjev poslali su nekoliko poslanika. Prva za Kralja Stanislasa da ga prizna i da mu se zakune na vjernost, druga za švedskog kralja da se odrekne doprinosa, treća za Primata da odredi dan kada će kruniti kralja i da bude prisutan, četvrta za krunskog generala da se pridruži Palatinatu i da bude prisutan tijekom krunidbe, peta susjedima Palatinata da napuste Konfederaciju Sandomir i da se pridruže njihovom, šesta za krunsku vojsku da vrate poslušnost krunskom generalu, da služe republici i budu prisutni tokom krunidbe i sedma papi Nunciju da zamole svetoga oca da ne poduzme nikakve mjere protiv kardinala Primata ili biskupa poznanskog.⁸³

Kardinal je bio u Danzigu kada je primio glasnike i pristao je priznati Kralja Stanislasa, poslao je Univerzaliju u svoje ime da sazove 16. lipnja sva poslanstva Palatinata u Poljskoj i nakon toga 1. srpnja saziva sve u Varšavi. U isto vrijeme Maršal Konfederacije Varšave poslao je svoju Univerzaliju skupa sa kardinalovim i pozvao Palatinata sa istom porukom u Varšavu.⁸⁴ Nakon što je kralj August saznao za ovaj potez poslao je svoju Univerzaliju svim Palatinatima u kraljevstvu da ih zavarava. U njemu je objasnio svoje razloge za dugo odsustvo, među kojima je naveo da je put opasan zbog Šveđana koji ga uvijek nadziru. Uvjeravao ih je da će paziti na njihove interese. Ujedno je slao pisma papi da ga pridobije na svoju stranu.⁸⁵ Papa šalje pismo u Poljskoj i osuđuje potez plemića što su zbacili kralja Augusta sa prijestolja i prijetio je ekskomunikacijom ako okrone Stanislasa za kralja. Plemići Poljske smatrali su to pismo više političkim nego religijskim i osudili su papu što je zatvorio biskupa poznanskog u Rimu.⁸⁶ Maršal konfederacije postao je Bronitz. Predložio je poslanicima 3 točke: prva koja treba biti poslana kardinalu Primatu da dođe u sabor, druga za švedskog kralja da pošalje svoje komesare da završe pregovore i treća novom kralju da ga zamole da ostane sa švedskim kraljem i pruža sigurnost ostalim posjedima Velike Poljske.⁸⁷

21. kolovoza ambasadori Švedske imali su privatni sastanak sa Stanislasom gdje je ambasador Horn predao pismo od kralja gdje obećaje svoje prijateljstvo i da se pregovori

⁸¹Isto, str 218

⁸²Isto, str 223

⁸³ M. Gustav Adlerfeld (1740), *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 2, J. and P Knapton, London*, str 114

⁸⁴Isto, str 115

⁸⁵Isto, str 116

⁸⁶Isto, str 118

⁸⁷Isto, str 119

privedu kraju kako bih bio mir između 2 kraljevstva. Švedski ambasadori tražili su da se odredi dan krunidbe kako bi se uspostavio snažan savez protiv cara i kralja Augusta i da se obitelji Sapieba vrate sva prava i privilegije. Poljaci sa druge strane su tražili da se obnovi i garantira mir iz Olive, da se nijedna provincija, teritorij ili grad oduzme Republici Poljskoj i da Šveđani vrate sve topove i artiljeriju koju su zaplijenili tokom rata.⁸⁸

U međuvremenu poslanici su pristali poslati odgovor papi što se dirao u svećenstvo i žaliti se što drži tako dugo biskupa poznanskog. Odgovor je poslan papi 3. rujna. Kada su sve razriješili odredili su 24. rujna za dan krunidbe, ali nije određeno mjesto krunidbe. Po zakonu izborništvo za kralja provodilo se u Varšavi, a krunidba u Krakowu. Švedski ambasadori su inzistirali da se krunidba obavi šta prije jer bilo kakav zastoje bi mogla stvoriti opasnost.⁸⁹ Poslanici su pristali da Varšava bude mjesto krunidbe. Taj problem je bio riješen, ali je novi došao na vidjelo u vezi prelata koji bi izveo krunidbu. Kardinal Primat nije bio u mogućnosti sudjelovati na krunidbi, ali bi odobrio bilo koju odluku za krunidbu te su izabrali nadbiskupa leopolskog da izvrši krunidbu. S obzirom da je August posjedovao krunu koja se koristila za krunidbu kralja Poljske, 2 nove krune su bile izrađene od zlata ukrašene sa draguljima za kralja i kraljicu.⁹⁰ August je bio prisiljen prihvatiti odredbe mira nakon švedske invazije na Sasku 1706.⁹¹ Patkul je bio odveden iz utvrde Konigstein 28. ožujka 1707. i predan švedskoj vojsci. Sljedećeg dana Augustu priznaje Stanislasa za poljskog kralja.⁹² 21. travnja August je krenio iz Leipziga do Dresdena gdje je završio sve konferencije sa švedskim kraljem oko mira.⁹³

5.3 POHOD NA RUSIJU

Karlo nije zanemario ulogu Švedske u srednjoj i zapadnoj Europi; njegova potpora šleskim protestantima protiv katoličkog habsburškog cara bila je čvrsto utemeljena na švedskom jamstvu Westfalskog mira i nastavio je tu politiku "uloge ravnoteže" između velikih koalicija zapada kojoj su švedski vladari i državnici od 1660. težio u nadi da će postići prestiž i teritorij oružanim posredovanjem u odgovarajućim okolnostima. Međutim, njegova je potreba 1706. bila je osigurati položaj Švedske u odnosu na Rusiju, koja je pod Petrom I. Velikom, od 1703. nadalje dobro iskoristila pohode Karla XII. U Poljskoj da uvježba svoju vojsku i poduzme potpuno osvajanje Švedske istočnobaltičke pokrajine. Karlove trupe napustile su Sasku kako bi napale Rusiju u kasnu jesen 1707.⁹⁴

Karlo je stigao blizu Holowczina 30. lipnja gdje je naišao na snažnu postrojbu draguna, ali njegova prva linija vojske je sadržavala samo nekolicinu pješačke garde, nije bio u mogućnosti ih odbiti. Draguni su se povukli i utvrdili širinom 3 mostova koja su se nalazila na rijeci. Istoga dana stigla je ostatak postrojbe pješačke garde, kraljevi Trabanti i dragunska

⁸⁸Isto, str 140

⁸⁹Isto, str 141

⁹⁰Isto, str 142

⁹¹ <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>

⁹² M. Gustav Adlerfeld, *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 2*, str 307

⁹³Isto, str 318

⁹⁴ <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>

garda sa onima is Dahl - Karlija i artiljerija.⁹⁵ Neprijatelj je postavio 2 000 draguna na suprotnom brdu gdje su pucali na Šveđane, ali bez ikakve štete. Sljedećeg dana 1. srpnja Rusi su nastavili pucati iz svojih topova, ali učinili su malo štete. Šveđani su čekali ostatak vojske. Pješadija Sperlinga (Ostrogoti), konjica Rosenstierne (Ostrogoti) i Dahldorffa (Smolanderi). Drugog dana Rusi su izgradili rov od šume pa sve do rijeke. Istog dana stigli su generali Allart i Repnin sa 8 000 pješadije.⁹⁶ 3. srpnja dovršili su rov i postavili 6 baterija i 30 000 ljudi. Istog dana 800 Kozaka poslano je preko rijeke da napadne Karlovu vojsku ali su bili odbijeni. Prema večeri barun Axel Sparre stigao je sa pješadijom iz Wesmanlanda i sa još 9 postrojbi. Pukovnik Bunau postavio je 20 topova na brdo nasuprot neprijatelja i 6 topova ispod rijeke.⁹⁷

4. srpnja bitka je započela tako što je Bunau naredio topovima da otvore paljbu. Kralj je krenu prema rijeci i pratile su ga 4 pješačke postrojbe i to garda, Dahl - Karli, Upplanderi i Wesmanlanderi. U isto vrijeme Trabanti, 4 eskadrile dragunske garde, 3 eskadrile konjske garde, i 2 eskadrile Smolandera su prešli rijeku uz potporu artiljerije koja je natjerala neprijatelja da se vrati u rovove. Grof Sperling je zatim prešao rijeku sa svojim Ostrogotima i ostatkom konjice; kako je vidio 2 eskadrile kako idu prema lijevom boku njegove postrojbe, naredio je svojim vojnicima da se okrenu prema lijevo i otvore paljbu tjerajući ih da se povuku.⁹⁸ Kralj je bio na čelu pješačke garde, Dahl - Karlia i Upplandera i krenio prema desnom frontu lijevog krila, dok su Wesmanlanderi i Ostrogoti krenuli prema lijevo kako bi suzbili bilo kakvu pomoć. Rusi su krenili na njih sa 18 bataljuna pješadije.⁹⁹ Rusi su stigli do šume i od tu su pucali na Šveđane koji su bili na otvorenom polju dok im nije ponestalo baruta i municije. Karlo je naredio svojim vojnicima da ne uzvraćaju paljbu nego da nastane marširati dok ne budu mogli koristiti svoje bajunete. Kad se švedska vojska dovoljno približila natjerala je rusku pješadiju na bijeg.¹⁰⁰ S druge strane konjica je porazila 13 eskadrili ruske konjice koja je brojila 11 000 ljudi. Šveđani su u toj bitci izgubili 250 ljudi i 1 219 ranjenih. Rusi s druge strane su izgubili 3 000 ljudi.¹⁰¹

Ruska taktika spaljenje zemlje natjeralo je Karla da odustane od rute prema Moskvi i umjesto toga skreće prema Ukrajini. Nakon toga Rusi su se uspješno umiješali u komunikacije Šveđana i do ljeta 1709. Karlo nije imao izbora između prihvaćanja bitke s Rusima ili ponovnog povlačenja u Poljskoj.¹⁰² Karlo je 16. lipnja krenio u izvidnicu Poltave, ali je bio ranjen u nogu tako što je metak prošao malo iznad prstiju i izašlo iz pete. Nije se obazirao na ranu i davao je naredbe svojim vojnicima, sve dok nisu uočili da krvari puno. Odveli su ga do kampa gdje su mu okidali čizmu, a noga mu je počela oticati.¹⁰³ Kirurg mu je

⁹⁵ M. Gustav Adlerfeld (1740), *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 3, J. and P. Knapton, London*, str 22

⁹⁶Isto, str 23

⁹⁷Isto, str 24

⁹⁸Isto, str 25

⁹⁹Isto, str 26

¹⁰⁰Isto, str 27

¹⁰¹Isto, str 30

¹⁰² <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>

¹⁰³ M. Gustav Adlerfeld, *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 3*, str 118

spasio nogu tako što je otkinuo dijelove koje su imale gangrenu i zamotao mu je nogu. Oporavak je bio dug zbog vrućine i činjenice da je kralj dobio temperaturu.¹⁰⁴

8. srpnja 1709. 7 000 švedskih pješaka stavilo je bajunete na svojim puškama i krenilo na Ruse. Iza redova sa lijeve strane nalazila se švedska konjica. Većina vojske ignorirala je rovove, ali kako je središnja crta pješadije stigla do prvog rova, švedski grenadiri su prešli preko nedovršenog rova i sasjekli su branitelje. Drugi rov je imao istu situaciju pošto su Šveđani ubili Ruse sa bajunetama i paljbom iz pušaka. Dio čete je ostala straga, dok se ostatak pripremao za napad na treći rov koji je već bio napadnut od strane 2 bataljuna pod Roosom.

Prvi napad na treći rov bio je odbijen. Više vojnika bilo je fokusirano na taj rov i 6 bataljuna je krenulo. Bili su odbijeni i drugi put.¹⁰⁵ 2 linije Menshikovih ruskih draguna krenulo je na švedsku pješadiju. Švedska pješadija je uzvikivala kako konjica dolazi, švedska konjica je oformila linije kao klin i krenula na rusku konjicu. U međuvremenu ruski topovi su pružali potporu ruskoj konjici kako bi se mogli povući. 6 švedskih pješačkih bataljuna na desnom krilu pod Lewenhauptom, koji su se trebali pridružiti glavnini vojske i prijeći rovove su bili zbunjeni dimom konjičke bitke i u isto vrijeme su bili pod teškom paljbom mušketa i topova. Da spasi svoje vojnike Lewenhaupt je naredio vojnicima da marširaju još više u desno kako bi izbjegli paljbu.¹⁰⁶ Lewenhaupt je krenuo sa svojim vojnicima prema ruskom kampu kako bi se suprostavio glavnoj ruskoj vojsci. Ruski topovi su otvorili paljbu na njegovim vojnicima. S obzirom da je klanac bio na putu švedskim vojnicima, Lewenhaupt je naredio vojnicima da krenu oko klanca. Vojska od 2 400 Šveđana bilo je spremno napasti vojsku od 30 000 Rusa.

U međuvremenu na lijevom strani rovova glavna švedska vojska bila je jedina divizija koja je pratila originalan plan zato što su bili pod vodstvom Rehnskjolda. Nakon što je ruska konjica napustila polje, 2 pješačke linije su prošli rovove.¹⁰⁷ Ali na dogovorenom mjestu sastanka samo su bili prisutni postrojbe pod Rehnskjoldom. Kada su saznali da je Lewenhaupt bio pod teškom paljbom kod ruskog kampa, naredio je glasniku da mu reče da se povuče. Lewenhaupt bijesan na tu odluku, ipak daje naredbu vojnicima da se povuku.¹⁰⁸ U međuvremenu Roos je još uvijek vodio bitku na rovovima, ne znajući da se trebao povući i sastati sa ostalim zapovjednicima. 3 puta je napao rov i 3 puta je bio odbijen. Nakon što je izgubio 40% posto svoje vojske odlučio se povući i sastati sa glavnom vojskom. S obzirom da nije znao gdje se nalaze, povukao se u šumu istočno od rova. Petar je naredio Menshikovu da pronade Roosa i uništi njegovu vojsku. Menshikov je sa 5 bataljuna pješadije i 5 eskadrili draguna pobila Roosovu vojsku.¹⁰⁹

Glavnina ruske vojske odlučila je napustiti kamp i direktno napasti Šveđane. Oko 10 ujutro Rehnskjold se pripremio za bitku protiv Rusa. Švedska konjica bila je iza pješadije koja

¹⁰⁴Isto, str 119

¹⁰⁵ Robert K. Massie (1980), *Peter The Great, His Life and World, Ballantine Books, New York*, str 513

¹⁰⁶Isto, str 514

¹⁰⁷Isto, str 515

¹⁰⁸Isto, str 516

¹⁰⁹Isto, str 517

je imala 12 bataljuna od 5 000 ljudi. Nasuprot njih nalazili su se 2 linije ruskih pješaka. Prva linija je imala 24 bataljuna od 14 000 ljudi, a druga linija je imala 18 bataljuna od 10 000 ljudi. Lewenhaupt je dobio naredbu da napadne izravno rusku pješadiju.¹¹⁰ Ruska artiljerija je otvorila paljbu na Šveđane koji su još uvijek marširali, iako su trpili gubitke. Kada su Šveđani bili dovoljno blizu Rusi su otvorili paljbu na njih, a Šveđani su nastavili bez da su uzvratili paljbu. Šveđani sa svojim bajunetama su probili kroz rusku pješadiju i oduzeli im topove. Te topove su okrenili i počeli pucati na Ruse koji su bježali. S druge strane švedska konjica je bila uništena od strane ruskih topova na lijevom krilu.¹¹¹ Ruska pješadija je uništila švedsku pješadiju sa svojim brojkama i natjeralo je Karla da sa ostatkom vojske da se povuku.¹¹²

5.4 BIJEG U TURSKOJ

Karlo je odlučio sa svojom vojskom prijeći rijeku Dnjipar kako bi pobjegao u Tursku. S obzirom da se neprijatelj nije pojavio to je dalo vremena Karlu i njegovim vojnicima da pronađu brodove kojima su prelazili rijeku sve do 12. srpnja.¹¹³ Što se tiče prtljage, nitko nije uzeo više nego što je bilo potrebno. Mazzepa je prošao rijeku oko 6 navečer dok je Karlo prešao tek polovicom noći sa 11. na 12. srpanj, a Lewenhauptu je dao naredbu da ostatak prtljage spali i krene prema Krimu.¹¹⁴ 18. i 19. srpnja većina švedske vojske sa kraljem je prešla rijeku Bog i došla na tursku stranu. Ostatak Karlove vojske bila je zarobljena od strane ruske vojske. Da turski guverner nije toliko dugo odugovlačio oko novca, cijela vojska bi prešla.¹¹⁵ 23. srpnja turski oficir stigao je u kamp blizu Oczakow i donio pismo Karlu od benderskog seraskiera gdje izražava žalost za Karlovim gubitcima kod Poltave i uvjerava ga da će mu pomoći u svemu što mu zatreba, te šalje šator za kralja.¹¹⁶ Karlo nije smatrao da je bio poražen. Turci koji su bili zahvalni svima koji su radili probleme Rusima, dali su Karlu sve osim kraljevske časti. Kod Bendera održavao je svoj dvor i dobivao je od Sultana Ahmeda III namirnice za sebe i 1 800 Šveđana. Čim mu je stopalo zacijelilo vratio se treninzima i trenirao je svoju malu vojsku. Njegovo odricanje vina i čestim dolascima na javnu molitvu, smatralo se da se obratio na islam.¹¹⁷

Učinio je sve što je mogao da natjera Sultana i vezire da proglase rat sa Rusijom: i u nadi je odbio da ga francuski brodovi vrate u Švedsku. Bio je pokušaj da ga se otruje, ali se saznalo na vrijeme. Petar je tražio da se preda Mazzepu kao izdajicu Rusije, Karlo to nije dopustio i Mazeppa je umro 1710. Karlo je uspio uvjeriti Sultana da će Rusija prije ili kasnije pokušati oduzeti kontrolu nad Crnim morem i Bosporom. Sultan je proglasio rat i poslao 200 000 vojnika pod vezirom. Petar iznenađen ovim potezom je mogao sakupiti samo 38 000 ljudi. Njegovi bugarski i srpski saveznici su ga razočarali. Kada su se 2 vojske sastale kod rijeke Prut, Petar je morao započeti bitku jer je okolna zemlja bila spaljena i imao je namirnice za 2 dana. Očekujući poraz i smrt, poslao je upute u Moskvi da u slučaju njegove smrti izaberu

¹¹⁰Isto, str 521

¹¹¹Isto, str 522

¹¹²Isto, str 525

¹¹³ M. Gustav Adlerfled, *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 3*, str 230

¹¹⁴Isto, str 231

¹¹⁵Isto, str 249

¹¹⁶Isto, str 257

¹¹⁷ Will and Ariel Durant (1963), *The Story of Civilization: 8, The Age of Louis XIV*, MJF Books, New York, str 387

novoga cara. Ali njegova žena Katarina složila se sa generalima da je bolje predati se nego umrijeti. Otišla je do Petra i kako bi od njega tražila potpis za pismo veziru oko uvjeta predaje. Petar je to potpisao bez nade. Katarina je skupila sav nakit, posudila novac od oficira i poslala kancelara Šafirova sa 230 000 rubalja da pregovara sa vezirom. Vezir je uzeo nakit i rubalj i dopustio Petru da ode ako obeća da će prepustiti Azov Turcima, da će ukloniti ruske utvrde i brodove, da će osigurati Karlu siguran prolaz i da se neće miješati u poljske poslove. Petar je pristao na te uvjete 1. kolovoza 1711. i povukao se sa vojskom.

Karlo, koji se spremao za bitku, bio je bijesan kada je saznao za mir. Nije priznao vezirov mir i nastavio je pripremati se za rat, ali Šafirov je sa 84 900 dukata uvjerio vezira da potpiše mir na Prutu. Sultan koji je bio umoran od ovih komplikacija je zamolio Karla da napusti Tursku. On je to odbio. Turska vojska od 12 000 ljudi poslana je kako bi ga istjerali; sa 40 ljudi oklijevao je 8 sati, ubio je 10 Turaka sam i stotine janjičara su ga zarobili 1. veljače 1713. Bio je prebačen do Dimotika blizu Adrianopola, ali mu je bilo dopušteno da boravi tu 20 mjeseci dok je novi vezir se pripremao zaratiti sa Rusima. Kad je ovaj pokušaj propao, Karlo je zatražio da se vrati u Švedsku. Bili su mu dodijeljeni vojni pratitelji, darovi i novac. Otišao je iz Dimotike 20. rujna 1714. i prolazio je kroz, Valakiju, Transilvaniju i Austriju i u ponoć 11. studenog stigao u Pomeraniju u njegovu luku i utvrdu Stralsund na baltičkoj obali južno od Švedske. Ovo i Wismar na zapadu su bile zadnje švedske utvrde na kopnu.¹¹⁸

5.5 ZAVRŠNE BITKE

Dok je Karlo vodio Švedsku iz Turske i odbijajući bilo kakav kompromis sa Petrom, dovelo je do kolapsa švedskog carstva. 1. kolovoza 1714. izbornik Hanovera George postao je engleski kralj George I. Iskoristio je novu moć da doda Bremen i Verder Hanoveru, ujedinio je Englesku sa Danskom i Pruskom u novu koaliciji protiv Švedske i britanska mornarica je ojačala dansku mornaricu. Karlo koji je bio u Stralsund našao se u ratu sa Engleskom, Hanoverom, Danskom, Saskom, Prusijom i Rusijom. 12 mjeseci bio je pod opsadom sa 36 000 ljudi često tjerajući svoju vojsku na beskorisne juriše. Nakon što su grad i zidine bile uništene od strane neprijateljskih topova i predaja je bila sigurna, Karlo je ušao na brodicu i stigao do Karlskrone na švedskoj obali 12. prosinca 1715.

Stockholm je očajno čekao svoga kralja, ali nije se želio vratiti dok nije bio pobjednik. Naredio je novačenje ljudi, čak i onih koji su imali 15 godina, naredio je da mu se izgradi nova mornarica. Poslušali su ga misleći da je lud, ali slavan. Barun Georg von Gortz koji je bio premijer radio je na tome da se uništi koalicija. Znajući da George I se prepirao sa Petrom oko distribucije plijena, pokušao je dogovoriti mir između Švedske i Rusije i pomoći Stuartu u njegovoj uroti protiv Engleske, ali planovi su mu bili bezuspješni.

Jesen 1717. Karlo je organizirao vojsku od 20 000 ljudi. Te godine i 1718. izvršio je invaziju na Norvešku nadajući se da će osvojiti teritorij koji bi bio jamac za izgubljene. U prosincu izvršio je opsadu nad Fridrikstadtom.¹¹⁹ Švedski napadači, koji su osvojili rovove Gyldenlove 3 dana prije, postavili su svoje rovove paralelno od obrambene vojske Fridrikstadta i po prvi put su bili sa značajnim dometom svojih mušketa. Stizala je paljba sa

¹¹⁸Isto, str 388

¹¹⁹Isto, str 389

norveške strane iz svih oružja: iz glavne utvrde Fridrikstadt i 2 utvrde Mellembierg i Overbierg, koja su se nalazila sa lijeve strane Šveđana. Šveđani su kopali novi rov koji je išao pod kutom prema granici utvrde: Norvežani su fokusirali svoju paljbu prema njima tako da je bilo i poginulih kopača. Na staroj liniji stajao je Karlo nadgledajući radove.¹²⁰ Tada leti projektil i ubija ga. U tom trenutku bilo je 3 svjedoka. Pukovnik Maigret, francuski inženjer zadužen za opsadu, Fridrik von Kaulbar i treći mladi švedski poručnik Bengt Vilhelm Carlberg koji je bio zadužen za ljude koji su kopali novi rov. S obzirom da je pogođen sa lijeve strane značilo je da ga je neprijateljska paljba pogodila.¹²¹

5.6 POSLJEDICE NAKON SMRTI

Švedska vlada požurila je pregovore za mir. Mirovnim ugovorima u Stockholmu 20. studenog 1719. i 1. veljače 1720. Verder i Bremen su postali dio Hanovera i Stettin Prusiji. Na početku se odbijao zahtjev Petra da švedski posjedi istočnog Baltika postane dio Rusije; 3 puta je ruska vojska napala Švedsku i pustošila njezinu obalu i gradove. Napokon mirom u Nystadu 30. kolovoza 1721. Rusija je dobila Livoniju, Estoniju, Ingriju i dio Finske. Nakon tog mira učinilo je Rusiju moćnom silom.¹²² Kada je rat završio, švedska vojska se reorganizirala. Stalne provincijske pukovnije vraćene su na prijašnju snagu s iznimkom teritorijalnih gubitaka za neke finske pukovnije u blizini nove granice, što je rezultiralo smanjenjem od 431 *rotara* i 270 *rusthålla*. Dodatnih 400 *rusthålla* na švedskoj zapadnoj obali prebačeno je u mornaricu. Ali sve u svemu ti su gubitci bili vrlo neznatni i švedske provincijske pukovnije bile su blizu iste snage kao i prije rata. Umjesto toga, regrutirani dio švedske vojske bio je ozbiljno smanjen. Ostalo je samo šest redovitih pješačkih pukovnija (7 800 ljudi) plus topnička pukovnija i pomeranski Adelfana. To je predstavljalo vojsku od samo 45 000 ljudi i za razliku od 1700. kada je švedska vojska bila dvostruko veća od bilo kojeg od svojih susjeda (osim Rusije), švedska vojska nakon 1721. bila je manja od bilo kojeg od svojih susjeda (osim Mecklenburga). Švedska više nije bila velika sila.¹²³

¹²⁰ Michael Roberts (1991), *From Oxenstierna to Charles XII, Four Studies*, Cambridge University Press, Cambridge, str 154

¹²¹ Isto, str 155

¹²² Will and Ariel Durant, *The Story of Civilization: 8, Age of Louis XIV*, str 390

¹²³ <https://www.tacitus.nu/gnw/armies/sweden/organisation.htm>

6. ZAKLJUČAK

Kao što smo vidjeli Karlov život bio je jako buran. U svom ranom životu bio je izložen mnogim knjigama starih pisaca i bio je vješt u latinskom jeziku. Nakon smrti svoje majke često je išao na poslovna putovanja sa svojim ocem i tako se upoznao sa vanjskim svijetom. Kada je njegov otac umro Karlo je često vježbao sa svojim vojnicima i jahao konja. Švedska vlada nije htjela čekati da Karlo napuni 18 godina te su poduzeli sve moguće mjere da ga sa 15 godina proglase kraljem. Mnogi su ga smatrali nesposobnim kraljem na početku svoje vladavine dok rat nije započeo.

Upravo u prvim godinama rata iskazao se kao vrlo sposobnim kraljem tako što je izbacio Dansku iz rata nakon par mjeseci i nakon toga istjerao Ruse. Nakon toga se posvetio sa političkom situacijom u Poljskoj gdje je želio poduzeti sve mjere da Augusta zbacii sa prijestolja. Upravo bitke koje je vodio u Poljskoj, prijateljstvo sa Stanislasom i proces kojim je želio da Stanislas postane novi poljski kralj je pokazalo da je Karlo ozbiljan kralj koji ga se nebi trebalo podcijeniti. Kada je završio sa Augustom natjeravši ga da potpiše mirovni sporazum koji je bio povoljan i za Karla i za Stanislasa, počeo jse spremati za rat protiv Petra Velikog koji je u međuvremenu harao Livonijom i Ingrijom osvajajući i uništavajući švedske gradove i utvrde.

Nakon ulaska u Rusiju i pobjede kod Holoczina Rusi su morali upotrijebiti taktiku spaljenje zemlje kako bi otežali napredak Karlove vojske i tjerati ga u Ukrajinu. Tamo je upoznao Mazzepeu koji je podigao urotu protiv Petra i obećao vjernost Karlu. U sljedećim marševima koji su dostigli svoj vrhunac u Poltavi, Karlo je bio ranjen tokom izvidnice. Morao je položiti povjerenje u svojim generalima da vode bitku, ali to se pokazao kao veliki problem. U dosadašnjim bitkama do bitke kod Poltave velike i značajne bitke u kojima je Karlo vodio vojsku rezultiralo bi pobjedama nad brojčanom moćnijom vojskom, dok npr u bitkama gdje Karlo nije prisutan vojnici su takve bitke gubili. Upravo činjenica da Karlo nije vodio vojsku kod Poltave rezultiralo je porazom i bijegom prema Turskoj. Da je Karlo bio u mogućnosti voditi svoju vojsku, vjerojatno bi ostvario pobjedu kod Poltave i pitanje je kakva bi bila situacija nakon što bi Poltava bila osvojena.

Dok je boravio u Turskoj stvarao je probleme sultanu nakon što je njegov vezir pustio Petra. Ti problemi rezultirali su da Karla istjeraju iz Turske i Karlo je nakon toga bio izložen napadima sa svih strana. Zadnji svoj pohod imao je na Norvešku i da nije poginuo kod Fridrikstada možda bi osvojio tu utvrdu i time započeo osvajanja ostalih posjeda Norveške i tada bi rat bio neizvjestan. Nama su ostala samo nagađanja što bi bilo kada bi se neke stvari drukčije odvile. Jedna stvar je sigurna, a to je da nakon Karla Švedska više nije bila moćna sila i nikada nije mogla vratiti svoju staru slavu.

Moje osobno mišljenje je da je Karlo bio vrlo sposoban kralj i odličan vojskovođa. Otkad je preuzeo zapovjedništvo nad vojskom u svim bitkama u kojima je on zapovijedio pobjeda je bila sigurna i to sa vrlo malim gubitcima, dok je neprijateljska vojska često imala visoke gubitke u ljudstvu i teritoriju. Ta nesretan poraz kod Poltave rezultiralo je njegovom

nazadovanju u kraljevstvu i vojsci. Smatram da je Karlo bio u mogućnosti voditi bitku kod Poltave da bi ishod bio drukčiji. Vrlo moguće da bi stigao sve do Moskve i uspio pobijediti Petra Velikog. Iako je njegova vojska bila iscrpljena od dugih marševa i bila znatno manja nego na početku pohoda, kad god je Karlo vodio svoju vojsku njihov moral je bio snažan. Da je Karlo izašao kao pobjednik Velikog sjevernog rata povijest bi se sigurno promijenila i pitanje bili Švedska uloga u svijetu bila znatno jača nego što je prije bila. Švedska prije Karla XII nije bila slaba i igrala je važnu ulogu od Gustava Adolfa pa sve do Karla XII. Karlo je doveo Švedsku do vrhunca moći, ali nevolje koje su ga snašle nakon Poltave jednostavno nisu mogle biti riješene i nažalost je rezultiralo da Švedska više nije bila velesila.

7. LITERATURA

1. M. Gustav Adlerfeld (1740), *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 1, J. and P. Knapton, London*
2. M. Gustav Adlerfeld (1740), *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 2, J. and P. Knapton, London*
3. M. Gustav Adlerfeld (1740), *Military History of Charles XII, King of Sweden, Vol 3, J. and P. Knapton, London*
4. Michael Roberts (1991), *From Oxenstierna to Charles XII, Four Studies, Cambridge University Press, Cambridge*
5. Robert K. Massie (1980), *Peter The Great, His Life and World, Ballantine Books, New York*
6. Ulf Sundberg (2018), *Swedish Defensive Fortress Warfare in the Great Northern War 1702 - 1710, Abo Akademi University Press, Abo*
7. Voltaire (1908), *Voltaire's History of Charles XII, King of Sweden, J. M. Dent & Sons, London*
8. Will and Ariel Durant (1963), *The Story of Civilization: 8, The Age of Louis XIV, MJF Books, New York*

8 .INTERNETSKI IZVORI

1. <https://www.britannica.com/biography/Charles-XII>
2. <https://www.tacitus.nu/gnw/armies/sweden/organisation.htm>

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica:

MARKO AJDUKOVIĆ

Naslov rada:

KARLO XII

Znanstveno područje i polje:

HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Vrsta rada:

ZAVRŠNI

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

PROF. DR. SC. JOSIP VRANDEČIĆ

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

PROF. DR. SC. MARKO TROBRLIĆ

PROF. DR. SC. MLADENKO DOMAZET

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22)).

Split, 27. 9. 2024.

Potpis studenta/studentice:

Ajduković

Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja MARCO AĐUKOVIĆ, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce POVIJEŠĆ / FILOZOFIJA, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 27.9.2024.

Potpis

Ađuković